

Komisja
Europejska

PWzajemna weryfikacja
o ochronie socjalnej
oraz integracji
społecznej

**Wskaźnik aktywnego
starzenia się
i rozszerzenie go na
szczebel regionalny**

SPRAWOZDANIE PODSUMOWUJĄCE

Polska, 15 – 16 października 2014 r.

*Społeczna
Europa*

Publikacja powstała dzięki wsparciu Europejskiego programu na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych (EaSI) na lata 2014–2020.

Europejski program na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych (EaSI) na lata 2014–2020 to instrument finansowy realizowany na szczeblu europejskim, zarządzany bezpośrednio przez Komisję Europejską, który ma przyczynić się do wdrażania strategii „Europa 2020” poprzez zapewnienie wsparcia finansowego na cele Unii w zakresie promowania zrównoważonego zatrudnienia wysokiej jakości, gwarantowania odpowiedniej i godnej ochrony socjalnej, zwalczania wykluczenia społecznego i ubóstwa oraz poprawy warunków pracy.

Więcej informacji: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1081&langId=en>.

Wskaźnik aktywnego starzenia się i rozszerzenie go na szczebel regionalny

KASIA KARPINSKA I PEARL DYKSTRA
UNIWERSYTET ERAZMA W ROTTERDAMIE

SPRAWOZDANIE SYNTETYCZNE

Komisja Europejska

Dyrekcja Generalna ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i
Włączenia Społecznego
Maszynopis ukończono w lutym 2015 r.

Publikacja opracowana dla Komisji Europejskiej przez

© Ilustracja na okładce

Komisja Europejska ani żadna osoba działająca w jej imieniu nie ponosi odpowiedzialności za wykorzystanie informacji zawartych w niniejszej publikacji.

Więcej informacji na temat Programu wzajemnej oceny można znaleźć na stronie internetowej:
<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1024&langId=en>

*Europe Direct to serwis, który pomoże Państwu
znaleźć odpowiedzi na pytania dotyczące Unii Europejskiej.*

Numer bezpłatnej infolinii*:

00 800 6 7 8 9 10 11

(*) Niektórzy operatorzy telefonii komórkowej nie udostępniają połączeń z numerami 00 800 lub pobierają za nie opłaty.

Wiele informacji o Unii Europejskiej można znaleźć w portalu Europa (<http://europa.eu>).
Dane katalogowe znajdują się na końcu niniejszej publikacji.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2015

ISBN 978-92-79-45858-3

doi: 10.2767/732

© Unia Europejska, 2015

Powielanie materiałów dozwolone pod warunkiem podania źródła.

Spis treści

Streszczenie	5
A. Kontekst polityczny na szczeblu europejskim	7
B. Przegląd dobrych praktyk państwa organizującego spotkanie	14
C. Ukierunkowanie polityki	17
D. Polityki i doświadczenia państw uczestniczących we wzajemnej ocenie oraz wystąpienia zainteresowanych stron	21
E. Główne kwestie omawiane w czasie spotkania	28
F. Wnioski i zdobyta wiedza	31
G. Wkład wzajemnej oceny w realizację strategii „Europa 2020” oraz pakietu dotyczącego inwestycji społecznych	34
Bibliografia	36
Załącznik	38

Państwa członkowskie i ich skróty

BE	Belgia
BG	Bułgaria
CZ	Republika Czeska
DK	Dania
DE	Niemcy
EE	Estonia
IE	Irlandia
EL	Grecja
ES	Hiszpania
FR	Francja
HR	Chorwacja
IT	Włochy
CY	Cypr
LV	Łotwa
LT	Litwa
LU	Luksemburg
HU	Węgry
MT	Malta
NL	Niderlandy
AT	Austria
PL	Polska
PT	Portugalia
RO	Rumunia
SI	Słowenia
SK	Słowacja
FI	Finlandia
SE	Szwecja
UK	Zjednoczone Królestwo

Streszczenie

Wzajemna ocena „Wskaźnik aktywnego starzenia się i rozszerzenie go na szczebel regionalny” koncentrowała się na użyteczności wskaźnika aktywnego starzenia się w kontekście wytyczania kierunków polityki. Uczestnicy z Bułgarii, Republiki Czeskiej, Niemiec, Irlandii, Łotwy, Malty, Rumunii, Słowenii i Hiszpanii zebrali się w Polsce w październiku 2014 r. We wzajemnej ocenie wzięli udział również przedstawiciele zainteresowanych stron z AGE Platform Europe oraz Rady Gmin i Regionów Europy, a także obserwatorzy z Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (EKG ONZ) i przedstawiciele Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego.

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) jest narzędziem służącym do monitorowania rezultatów aktywnego starzenia się na szczeblu krajowym oraz do opisywania niezrealizowanego potencjału osób starszych w zakresie aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym, z myślą o promowaniu aktywnej roli osób starszych. Wskaźnik AAI jest wskaźnikiem złożonym, który uzyskuje się, łącząc wyniki punktowe z czterech dziedzin: a) zatrudnienie, b) uczestnictwo w życiu społeczeństwa, c) niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie oraz d) możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się. Wyniki punktowe AAI dla państw UE-27 za rok 2012 r. wykazały, że najwyższe miejsce w rankingu zajmuje Szwecja, natomiast państwa Europy Środkowo-Wschodniej plasują się u dołu listy.

Słaby wynik Polski posłużył jako impuls nie tylko do przemyślenia strategii, ale również stworzenia wskaźnika aktywnego starzenia się dla szczebla niższego niż krajowy (regionalny). Pytaniem przewodnim przy pracach nad regionalnym wskaźnikiem aktywnego starzenia się było pytanie o to, czy zróżnicowanie na regiony geograficzne może rzucić więcej światła na niskie wyniki uzyskane przez Polskę w ogólnym wskaźniku aktywnego starzenia się; szczególnie – czy niskie wyniki są spójne we wszystkich regionach (poziomu NUTS-2). Wyniki regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się wykazały istnienie istotnych różnic w rezultatach dotyczących aktywnego starzenia się w zależności od obszaru geograficznego. W naszej ocenie każdemu państwu zainteresowanemu poprawą rezultatów dotyczących aktywnego starzenia się (a tym samym uzyskaniem większej liczby punktów we wskaźniku AAI) należałoby zalecić przyjrzenie się dysproporcjom regionalnym, co pozwala osobom odpowiedzialnym za wyznaczanie kierunków polityki koncentrować się na działaniach w tych obszarach geograficznych, które pozostają w tyle.

Informacje oparte na kwestionariuszach państw uczestniczących we wzajemnej ocenie, w których pytano o stosowanie wskaźnika AAI, oraz wnioski płynące z dyskusji, jaka miała miejsce podczas spotkania w Polsce, rzuciły nieco światła na potencjalne znaczenie wskaźnika AAI, który miałby pełnić rolę ram służących do analizowania i kształtowania polityki. Uczestnicy omawiali również metodologiczne podstawy wskaźnika. Główne przesłania i najważniejsze wnioski płynące z kwestionariuszy i dyskusji były następujące:

- Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) zyskuje renomę jako narzędzie kształtowania polityki. Szereg państw (np. Bułgaria, Łotwa, Estonia, Malta i Słowenia) stosuje wskaźnik AAI, aby opracowywać lub odpowiednio dostosować swoje strategie w zakresie aktywnego starzenia się. Niemniej jednak przydatność wskaźnika w państwach, które dysponują już strategiami dotyczącymi aktywnego starzenia się, nie jest oczywista.

- Strategie w zakresie aktywnego starzenia się koncentrują się w dużej mierze na zatrudnieniu i zdrowiu, natomiast na pozostałe aspekty aktywnego starzenia się zwraca się mniejszą uwagę.
- Silny nacisk kładziony we wskaźniku AAI na dziedzinę zatrudnienia jest podyktowany pieniężnym wymiarem zatrudnienia na szczeblu makro (wyższy dochód z podatków) oraz mikro (wyższe świadczenia emerytalne). Chociaż zatrudnienie ma wymiar pieniężny, pozostałe dziedziny są ważne ze względu na zdrowie i integrację społeczną.
- To, czy należy stosować wskaźnik jako taki, czy poszczególne wskaźniki cząstkowe, zależy od celu. Wskaźnik złożony umożliwia dokonanie porównania sytuacji w poszczególnych państwach, natomiast koncentracja na poszczególnych wskaźnikach cząstkowych umożliwia planowanie konkretnych działań podejmowanych na gruncie polityki.
- Zaleca się przy tym ostrożność w stawianiu znaku równości między wysokim poziomem wskaźnika AAI a dobrostanem osób starszych. O wysokim poziomie aktywności zarobkowej i innej niż zarobkowa może decydować konieczność, a nie wybór. Wskaźnik przedstawia zatem raczej potencjał osób starszych w zakresie uczestnictwa aniżeli ich dobrostan.
- W strategiach promujących aktywne starzenie się należy w sposób jasny odnosić się do różnic uwarunkowanych płcią.
- Koordynacja na szczeblu krajowym lub regionalnym usprawnia wdrożenie strategii dotyczących aktywnego starzenia się.
- Nacisk na aktywne starzenie się na poziomie regionu (lub nawet gminy) nabiera coraz większego znaczenia, ponieważ coraz więcej strategii i usług jest realizowanych właśnie na tych szczeblach.
- Problem z dostępnością danych stanowi powszechną przeszkodę w obliczaniu wskaźnika AAI na poziomie niższym niż krajowy. Dopuszczalna jest pewna elastyczność co do stosowanych wskaźników cząstkowych, o ile nienaruszone zostaną ramy koncepcyjne („elastyczność z zachowaniem wierności”).

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) stanowi użyteczne narzędzie dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki koncentrujących się na celach określonych w strategii „Europa 2020”, pakiecie dotyczącym inwestycji społecznych oraz innych inicjatywach politycznych podejmowanych na szczeblu europejskim.

A. Kontekst polityczny na szczeblu europejskim

Spotkanie w ramach wzajemnej oceny „Wskaźnik aktywnego starzenia się i rozszerzenie go na szczebel regionalny” zostało przeprowadzone w Polsce w dniach 15–16 października 2014 r. Organizatorem spotkania było polskie Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej oraz Urząd Marszałkowski Województwa Małopolskiego. W Polsce zgromadzili się przedstawiciele Bułgarii, Republiki Czeskiej, Niemiec, Irlandii, Łotwy, Malty, Rumunii, Słowenii i Hiszpanii. We wzajemnej ocenie wzięli udział również przedstawiciele zainteresowanych stron z AGE Platform Europe oraz Rady Gmin i Regionów Europy, a także obserwatorzy z Europejskiej Komisji Gospodarczej ONZ (EKG ONZ) i przedstawiciele Dyrekcji Generalnej Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego.

Wskaźnik aktywnego starzenia się w kontekście polityki europejskiej

Aktywne starzenie się definiuje się jako „proces optymalizowania możliwości w zakresie zdrowia, uczestnictwa i bezpieczeństwa w celu poprawy jakości życia ludzi w miarę, jak się starzeją” (WHO, 2002, s. 12). „Aktywne starzenie się dotyczy zarówno osób indywidualnych, jak i grup społeczeństwa. Umożliwia ludziom realizowanie ich potencjału odnośnie do kondycji psychicznej, społecznej i umysłowej przez cały bieg życia oraz uczestnictwo w społeczeństwie stosownie do ich potrzeb, pragnień i możliwości, przy jednoczesnym zapewnieniu im odpowiedniej ochrony, bezpieczeństwa i opieki, gdy potrzebują pomocy” (WHO, 2002, s. 12).

Chociaż nacisk na „dodawanie lat życia” i promowanie uczestnictwa osób starszych w życiu społeczeństwa stał się coraz ważniejszym elementem programów polityki na szczeblu europejskim i krajowym, wyzwaniem pozostaje podjęcie kwestii aktywnego starzenia się poprzez odpowiednie reakcje polityczne. Aktywne starzenie się dotyczy wielu obszarów życia osób starszych i wymaga kompleksowej koncentracji na kształtowaniu polityki, jak również gruntownych podstaw umożliwiających wyznaczenie kierunku koniecznych zmian. Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) jest właśnie takim narzędziem opartym na danych.

Projekt AAI miał na celu stworzenie miary, która umożliwiłaby porównanie poziomów aktywnego starzenia się w różnych państwach europejskich i która pomogłaby zidentyfikować mocne i słabe strony danego państwa. Do głównych celów AAI należało umożliwienie monitorowania rezultatów aktywnego starzenia się na szczeblu krajowym w celu opisanego niewykorzystanego potencjału osób starszych w zakresie aktywnego uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym, jak również promowanie aktywnej roli osób starszych w społeczeństwach.

Wskaźnik aktywnego starzenia się opracowano w ramach wspólnego projektu realizowanego przez Dyrekcję Generalną Komisji Europejskiej ds. Zatrudnienia, Spraw Społecznych i Włączenia Społecznego oraz Europejską Komisję Gospodarczą ONZ¹, w ścisłej współpracy z szeregiem inicjatyw politycznych funkcjonujących na szczeblu europejskim. Pierwszą i

¹ Głównym podmiotem opracowującym wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) 2012 było Europejskie Centrum Polityki Społecznej i Badań w Wiedniu.

najważniejszą inicjatywą było ogłoszenie roku 2012 Europejskim Rokiem Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (decyzja 940/2011/UE)². Głównym celem Europejskiego Roku 2012 było jak wiadomo „podnoszenie świadomości na temat wartości aktywności osób starszych”, podkreślenie „użytecznego wkładu wnoszonego przez osoby starsze do społeczeństwa i gospodarki”, „określenie i rozpowszechnianie dobrych praktyk” oraz zachęcanie decydentów i zainteresowanych stron na wszystkich szczeblach do promowania aktywności osób starszych” (decyzja 940/2011/UE). W deklaracji Rady Unii Europejskiej w sprawie Europejskiego Roku 2012 oraz wytycznych dotyczących aktywnego starzenia się i solidarności międzypokoleniowej (Rada Unii Europejskiej, 2012) podkreślono, jak ważne jest aktywne starzenie się w dziedzinie zatrudnienia, uczestnictwa w życiu społeczeństwa i niezależnego życia. Wytyczne te zostały ustanowione jako lista kontrolna dla krajowych organów kształtujących politykę oraz innych zainteresowanych stron dotycząca działań koniecznych do promowania aktywnego starzenia się.

Działania na rzecz opracowania wskaźnika AAI podjęto, aby uczcić 10. rocznicę II Światowego zgromadzenia na temat starzenia się i aby powiązać je z przeglądem drugiego cyklu pięcioletniego oraz oceną madryckiego międzynarodowego planu działania w dziedzinie starzenia się (MIPAA). Deklaracja polityczna podpisana pod koniec II Światowego zgromadzenia na temat starzenia się stanowiła podkreślenie wzmocnienia pozycji osób starszych oraz promowanie ich pełnego uczestnictwa w pracy i życiu społeczeństwa – a więc zasad obecnych również w dyskursie aktywnego starzenia się. Zalecenia polityczne MIPAA zawierają zalecenia powiązane z aktywnym uczestnictwem osób starszych w społeczeństwie oraz ich rozwojem (poprzez dostęp do wiedzy, edukacji i szkolenia), promowaniem zdrowia oraz dobrostanu przez całe życie, jak również zapewnieniem wspierającego otoczenia sprzyjającego aktywnemu starzeniu się (Organizacja Narodów Zjednoczonych, 2002).

Rok 2012 wyznaczał koniec drugiego pięcioletniego cyklu przeglądu i oceny MIPAA oraz strategii EKG ONZ na rzecz wdrażania regionalnego. Jednym z najważniejszych działań w tym kontekście była ministerialna konferencja na temat starzenia się zorganizowana w Wiedniu w 2012 r. Deklaracja przyjęta podczas tej konferencji zawiera ważne odniesienia do aktywnego starzenia się jako kursu polityki, jaki należy promować w państwach EKG ONZ³. Cztery określone cele obejmowały zachęcanie do życia zawodowego i utrzymania zdolności do pracy; promowanie uczestnictwa, niedyskryminacji i włączenia społecznego osób starszych; promowanie i ochronę godności, zdrowia i niezależności w starszym wieku; oraz utrzymywanie i wzmocnianie solidarności międzypokoleniowej.

² <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2011:246:0005:0010:PL:PDF>

³ Dostępne na: http://www.unece.org/pau/ageing/ministerial_conference_2012.html#/

Budowa wskaźnika aktywnego starzenia się

Wskaźnik aktywnego starzenia się został utworzony poprzez połączenie miar z czterech dziedzin, którymi są:

1. zatrudnienie;
2. uczestnictwo w życiu społeczeństwa;
3. niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie;
4. możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się.

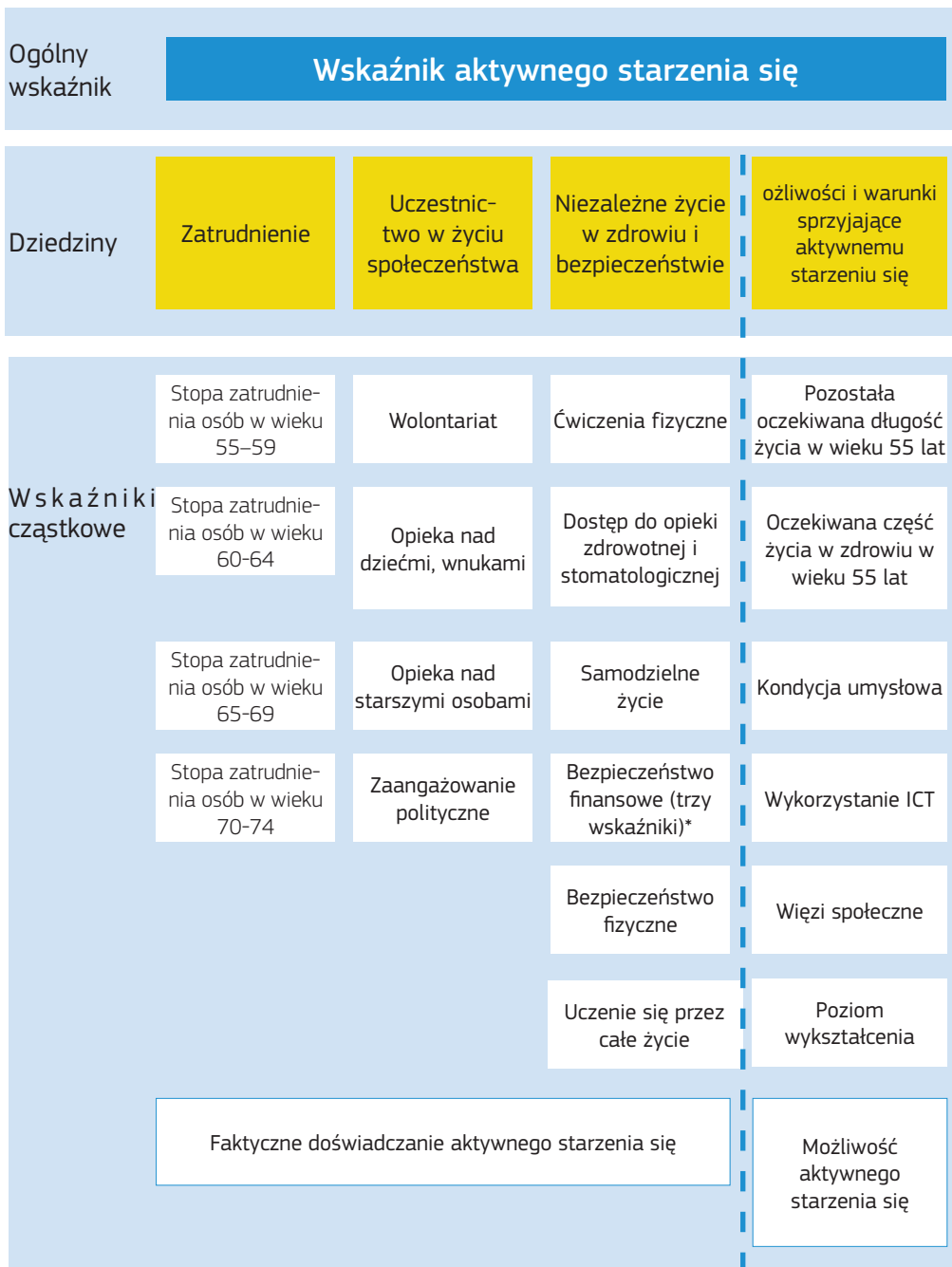
Pierwsze trzy dziedziny dotyczą faktycznego doświadczania aktywnego starzenia się i są powiązane z głównymi zasadami Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (wspomnianymi na stronie internetowej Roku Europejskiego 2012)⁴. Ostatnia dziedzina obejmuje potencjał i tworzenie otoczenia sprzyjającego aktywnemu starzeniu się w dobrym zdrowiu i odzwierciedla zasoby ludzkie, kapitał zdrowotny i kapitał ludzki.

Na każdą z dziedzin składają się dobrane wskaźniki cząstkowe (łącznie 22). Wykres 1 (opracowany na podstawie Zaidi i in., 2013) przedstawia wszystkie cztery dziedziny wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI). Dane metodologiczne dotyczące doboru wskaźników cząstkowych, zob. Zaidi i in. (2013).

⁴ <http://ec.europa.eu/archives/ey2012/ey2012main9ef0.html>

Wykres 1. Dziedziny i wskaźniki cząstkowe uwzględniane we wskaźniku złożonym AAI

* Trzy wskaźniki cząstkowe to: (1) Mediana dochodu osób w wieku 65+ w stosunku do mediany dochodu osób poniżej 65 r.ż. (2) Brak ryzyka ubóstwa osób w wieku 65+ oraz (3) Brak poważnej deprivacji materialnej.

Źródło: Zaidi i in., 2013

Wskaźnik AAI stał się miarą złożoną, łączącą wszystkie cztery dziedziny, z których każda stanowi element całościowego wyniku punktowego, ujętego po zastosowaniu przypisanej wagi⁵. *Zatrudnienie* stanowi 35% całości wskaźnika AAI, *uczestnictwo w życiu społeczeństwa* – 35%, *niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie* – 10%, natomiast *możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się* – 20%. W każdej dziedzinie obliczono ważoną średnią arytmetyczną wskaźników cząstkowych. Następnie obliczono wartość wskaźnika złożonego, obliczając ważoną średnią arytmetyczną wskaźników poszczególnych dziedzin. Dane metodologiczne dotyczące wag nadawanych w ramach wskaźnika AAI, zob. Zaidi i in. (2013). Poza wskaźnikiem ogólnym dla każdego państwa obliczono również wskaźniki uwzględniające płeć. Umożliwiają one radzenie sobie z różnicami w aktywnym starzeniu się mężczyzn i kobiet.

W ramach wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) można uzyskać wynik punktowy w skali od 0 do 100, gdzie im większa wartość punktowa, tym większy wkład osób starszych w społeczeństwo i tym lepsze warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się. Przy interpretowaniu wyników należy wziąć pod uwagę dwa aspekty. Po pierwsze ważne jest pamiętać o tym, że maksymalna wartość 100 stanowi teoretyczną możliwość, a nie realny do osiągnięcia cel. Uzyskanie maksymalnego wyniku punktowego 100 oznaczałoby osiągnięcie „najpełniejszego aktywnego starzenia się” (Zaidi i in., 2013), tj. sytuacji, w której każdy uczestniczy w pełni w różnych aspektach społeczeństwa.

Po drugie, wysoki wynik punktowy we wskaźniku aktywnego starzenia się niekoniecznie oznacza wysoki poziom dobrostanu w grupie osób starszych. Zaidi i in. (2013) ostrzegają, że normatywny osąd wartościujący odzwierciedlony koncepcją „im wyżej, tym lepiej” nie zawsze powinien być stosowany do porównywania różnych wskaźników cząstkowych. Autorzy zauważają, że takie podejście może być problematyczne. Przedstawiają przykład zapewniania opieki i zauważają, że wysoki poziom tego wskaźnika może być postrzegany jako pozytywny z perspektywy uznawania wartości nieformalnej opieki w kontekście wkładu w życie rodziny i społeczeństwa. Wysoki poziom zapewniania opieki nie powinien natomiast być postrzegany jako pozytywny, gdy wymusza go brak rozwiązań publicznych. Zapewnianie opieki przez osoby starsze – czy to partnerom, rodzicom czy wnukom – może rzutować na autonomię takich nieformalnych opiekunów (Zaidi i in., 2013). Ponadto jak zauważają Keck i Saraceno (2010), wysoki poziom wskaźnika, jakim jest opieka świadczona przez członków rodziny, jest charakterystyczny dla społeczeństw, w których brakuje publicznych usług w zakresie opieki. Używają oni terminu „domyślna rodzinność”, aby opisać sytuację, w której członkowie rodziny są intensywnie zaangażowani w opiekę nad najmłodszymi i najstarszymi z konieczności – tj. ze względu na rażącą nieadekwatność strategii i usług publicznych.

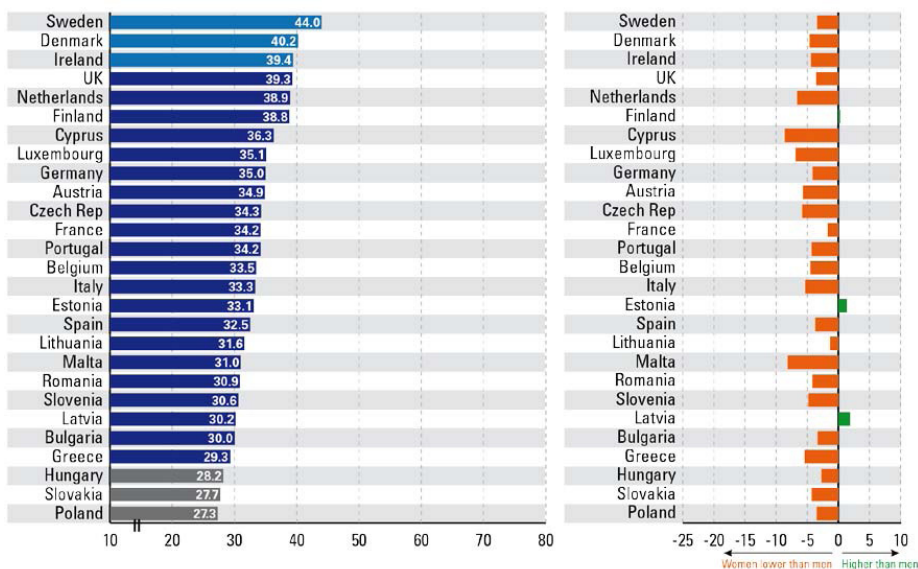
Nie jest to jedyny przykład ukazujący, że wysokie poziomy wskaźnika aktywnego starzenia się muszą być interpretowane z zachowaniem ostrożności. Wystarczy spojrzeć chociażby na zatrudnienie: wysoki poziom wskaźnika może świadczyć o istnieniu otoczenia sprzyjającego zatrudnianiu osób starszych; jednocześnie może jednak odzwierciedlać brak odpowiednich świadczeń emerytalnych i być podyktowany koniecznością, a nie wyborem. Z tego względu przy interpretowaniu wyników wskaźnika AAI wyraźnie należy brać pod uwagę kontekst polityki danego państwa. Należy wstrzymać się od interpretowania wyników w rozumieniu lepszych i gorszych rezultatów, a skłaniać się raczej ku rozróżnieniu na wyższe i niższe wyniki.

⁵ Wielkość wag określono w porozumieniu z ekspertami naukowymi oraz ekspertami politycznymi; więcej szczegółów, zob. Zaidi i in. (2013).

Wyniki

W 2012 r. obliczono wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) dla 27 państw Unii Europejskiej (UE). W niniejszej publikacji prezentujemy wybrane wyniki dotyczące wszystkich tych państw (szczegółowe omówienie wyników, zob. Zaidi i in., 2013). Wykres 2 (opracowany na podstawie Zaidi i in., 2013) pokazuje ogólne wyniki dla 27 państw UE oraz ich pozycje w rankingu aktywnego starzenia się. Przedstawia on również różnice między wynikami dotyczącymi mężczyzn i kobiet.

Wykres 2. Ranking państw według ogólnej wartości wskaźnika AAI dla całości populacji oraz z przedstawieniem zróżnicowania sytuacji mężczyzn i kobiet.

Źródło: Zaidi i in., 2013

Najwyższy ogólny wynik punktowy (44 punkty) uzyskała Szwecja, a za nią uplasowały się Dania, Irlandia, Wielka Brytania i Niderlandy. Wszystkie wymienione państwa uzyskały wynik powyżej 38. Pokazuje to, że nawet liderzy mogą wprowadzić jeszcze sporo ulepszeń. Dolne pozycje w rankingu zajmują trzy państwa Europy Środkowo-Wschodniej (Polska, Słowacja i Węgry), których wyniki nie przekraczają 29 punktów. W państwach tych różnica między pożądanym a obecnym potencjałem w zakresie aktywnego starzenia się osób starszych jest jeszcze większa.

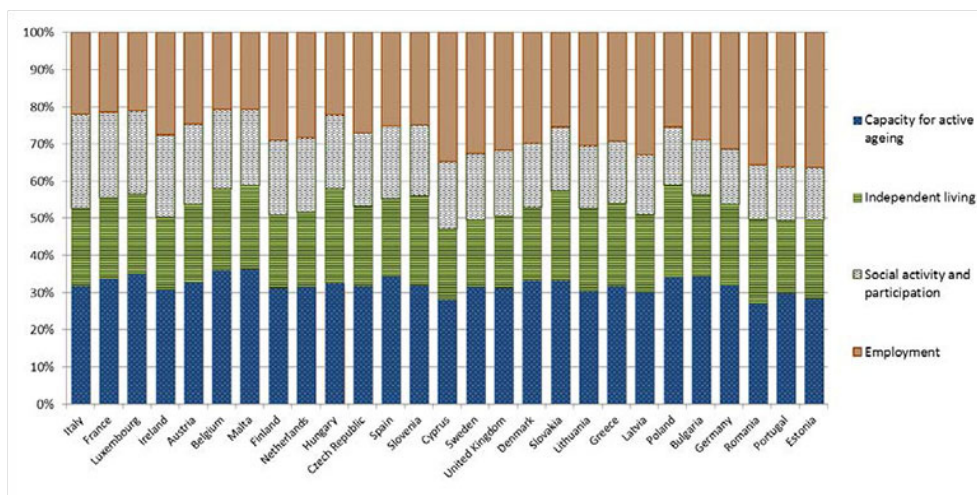
Nieomal we wszystkich państwach wynik punktowy odnoszący się do kobiet jest niższy niż ten odnoszący się do mężczyzn, przy czym godnym wzmianki wyjątkiem są w tej kwestii Estonia i Łotwa. Zróżnicowanie sytuacji mężczyzn i kobiet jest największe w państwach Europy Południowej, takich jak Cypr, Malta czy Grecja, ale dużą rozbieżność widać też w Luksemburgu i Niderlandach. W państwach tych dysproporcje uwarunkowane pocią przekładają się na różnicę rzędu od 7 do 9 punktów.

Wykres 3 (opracowany na podstawie Zaidi i in., 2013) przedstawia względny wkład każdej z dziedzin w ogólny wskaźnik aktywnego starzenia się. Wyższy lub niższy wkład konkretniej

dziedziny sugeruje, w jakim stopniu dana dziedzina kształtuje pozycję państwa w rankingu ogólnym (Zaidi i in., 2013).

Wykres 3. Wkład dziedzin w ogólny wskaźnik AAI (kobiety i mężczyźni łącznie)

Źródło: Zaidi i in., 2013

Wyniki pokazują, że względny wkład pierwszej dziedziny, jaką jest *zatrudnienie*, jest najwyższy w Rumunii, Estonii, Portugalii, na Cyprze i Łotwie; tymczasem Francja, Włochy i Hiszpania pozostają pod tym względem w tyle, podobnie jak Luksemburg czy Belgia.

Włochy i Francja, jak również Luksemburg, Irlandia i Austria wyróżniają się pod względem relatywnego wkładu we wskaźnik AAI *uczestnictwa w życiu społeczeństwa*, natomiast w Estonii, Portugalii i Rumunii wkład tej dziedziny jest najmniejszy.

W odniesieniu do *niezależnego życia w zdrowiu i bezpieczeństwie* najwyższy wynik uzyskują Węgry, Polska, Słowacja, natomiast Szwecja, Cypr i Irlandia odnotowują najniższy poziom wkładu tej dziedziny w kształt wskaźnika ogółem.

Wkład względny *możliwości i warunków sprzyjających aktywnemu starzeniu się* jest najwyższy na Malcie, w Luksemburgu i w Belgii, natomiast najniższy – w Rumunii, na Cyprze i w Estonii.

Szczegółowe dane na temat wszystkich 27 państw (w tym pozycje w rankingu oraz wartość wskaźnika AAI ogółem i wynik dla każdej z dziedzin) przedstawiono w tabeli 1 w załączniku.

B. Przegląd dobrych praktyk państwa organizującego spotkanie

Słaby wynik wskaźnika AAI Polski był czynnikiem wyzwalającym podejmowane na gruncie politycznym starania polskiego rządu i władz regionalnych. Dwoma głównymi inicjatywami zasługującymi na wzmiankę były: wdrożenie długoterminowej strategii na rzecz seniorów⁶ oraz opracowanie regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się.

Pierwsza inicjatywa ma na celu reagowanie na kwestię obecną w wielu państwach europejskich: wraz ze starzeniem się pokolenia baby boomu lat 50., starzeje się populacja. Tę tendencję demograficzną można zaobserwować w całym państwie, przy czym społeczeństwo jest najstarsze na wschodzie Polski. Z uwagi na ograniczone świadczenie usług opieki społecznej w Polsce wiele osób starszych jest zagrożonych wykluczeniem społecznym. Stało się to przyczynkiem do opracowania Rządowego Programu na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych (ASOS), który Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej uruchomiło w 2012 r. Program koncentruje się na czterech dziedzinach: edukacji, integracji społecznej, uczestnictwie w życiu społeczeństwa oraz poprawie usług społecznych. Wspierany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) program ma zwiększać uczestnictwo osób starszych w życiu społeczeństwa. W pewnym stopniu uczestnictwo to już wzrosło: przykładowo utworzono Radę ds. Polityki Senioralnej, będącą organem, który ma zapewnić ministerstwu fachowe doradztwo. Rada ds. Polityki Senioralnej to grupa ponad 100 osób starszych, biorących raz na miesiąc lub dwa miesiące udział w spotkaniach poświęconych omawianiu polityki senioralnej. Celem spotkań jest dążenie do opracowania przez regiony polityki oddolnej zamiast realizowania polityki pochodzącej od instytucji centralnych.

14

Po drugie wskaźnik aktywnego starzenia się stanowi impuls do analizowania wyników w zakresie aktywnego starzenia się na szczeblu regionalnym, dodatkowo względem tego, czego dokonano na szczeblu krajowym. Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej zainicjowało opracowywanie regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się. Regionalne (lub nawet gminne) podejście do strategii dotyczącej starzenia się jest konieczne, ponieważ wiele takich strategii stanowi przedmiot kompetencji władz powiatu (NUTS-3) lub gminy (NUTS-4). Pytaniem przewodnim przy opracowywaniu regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się było pytanie o to, czy zróżnicowanie regionalne może rzucić więcej światła na niskie wyniki uzyskane przez Polskę w ogólnym wskaźniku aktywnego starzenia się (AAI); szczególnie – czy niskie wyniki pozostają spójne we wszystkich polskich regionach. W rezultacie obliczono wskaźnik aktywnego starzenia się dla wszystkich 16 regionów Polski (NUTS-2), aby umożliwić dokonanie oceny potencjału w zakresie aktywnego starzenia się w perspektywie regionalnej (Perek-Białas i Mysińska, 2013).

Władze regionalne, szczególnie te w województwie małopolskim, są zainteresowane stosowaniem narzędzia służącego wdrażaniu i monitorowaniu strategii regionalnych. Województwo małopolskie opracowało już model tzw. srebrnej gospodarki, którego celem jest zwiększanie uczestnictwa w zatrudnieniu osób w wieku 50+. Województwo to

⁶ Zob. <http://www.senior.gov.pl>

opracowało również pierwszą w Polsce regionalną strategię skoncentrowaną konkretnie na starzeniu się, w szczególności na zdrowiu i opiece. Określa ona potencjał i zasoby dostępne na potrzeby edukacyjnej, społecznej, kulturalnej, turystycznej i gospodarczej partycypacji osób starszych.

Wskaźnik aktywnego starzenia się w perspektywie regionalnej

W regionalnym wskaźniku aktywnego starzenia się przyjęto takie same ramy koncepcyjne jak przy krajowym wskaźniku aktywnego starzenia się. Niektóre wskaźniki cząstkowe zostały jednak wyłączone lub odpowiednio dostosowane ze względu na ograniczoną dostępność danych. Jedną z głównych zalet wskaźnika AAI w perspektywie regionalnej jest to, że pomaga on wyjaśnić, co na szczeblu niższym niż krajowy kształtuje ogólny wynik wskaźnika na poziomie państwa (w tym przypadku – Polski). Porównanie ogólnego wyniku punktowego Polski oraz rozbitcia na regiony pokazuje, że większość regionów osiąga wynik poniżej średniej krajowej, a tylko trzy regiony w czołówce osiągają wynik zbliżony do ogólnego. Ostateczny wynik punktowy AAI Polski jest zatem wyższy dzięki staraniom tych trzech regionów, podczas gdy pozostałe 13 musi zdecydowanie zwiększyć swój wysiłek i poziom inwestycji w promowanie aktywnego starzenia się. Wyniki pokazują, że ogólnie rzecz biorąc, regiony usytuowane w południowo-wschodniej części Polski uzyskują wyższe wyniki niż te usytuowane w części północno-zachodniej, natomiast województwo mazowieckie zajmuje czołową pozycję niezależnie od przypisywanych wag. Nie jest to niespodzianka, jeżeli wziąć pod uwagę, że województwo mazowieckie jest jednym z centralnych regionów Polski, w którym w dodatku usytuowana jest stolica państwa. Region ten przyciąga zatem więcej inwestycji, panują w nim lepsze warunki ekonomiczne i dostępna jest lepsza infrastruktura społeczna niż w pozostałych regionach Polski.

Dogodną właściwością wskaźnika aktywnego starzenia się w perspektywie regionalnej przedstawionego przez polski zespół jest to, że daje on szczegółowy obraz każdej dziedziny na szczeblu mniejszych jednostek geograficznych. Co więcej, wyniki wskazują na zróżnicowanie obszarów problematycznych w zależności od regionu. Stwarza to możliwość dokonania oceny zapotrzebowania na strategię w odniesieniu do każdej z dziedzin w różnych regionach, co pozwala na bardziej szczegółowe zbadanie okoliczności aktywnego starzenia się. Polska jako państwo dopiero niedawno zaangażowała się w dyskurs aktywnego starzenia się (w następstwie inicjatyw Europejskiego Roku 2012), a debata dotycząca aktywnego starzenia się toczy się wokół wydłużenia życia zawodowego osób starszych oraz podniesienia wieku emerytalnego. Nacisk na te kwestie jest uzasadniony, ponieważ istnieje duża luka między poszczególnymi regionami, jeżeli chodzi o wynik w dziedzinie zatrudnienia – różnica w wyniku uzyskanym przez liderów w tej kategorii (województwo podkarpackie, mazowieckie i lubelskie) a ostatnim regionem w rankingu (województwo kujawsko-pomorskie) wynosi ok. 40%.

Inny przykład wysiłków politycznych ma związek z drugą dziedziną, tj. *uczestnictwem w życiu społeczeństwa*, w której to dziedzinie Polska osiągnęła słaby wynik w ogólnym wskaźniku aktywnego starzenia się (AAI). Zaangażowanie w wolontariat tradycyjnie jest w Polsce niskie, ale regionalny wskaźnik aktywnego starzenia się pokazał, że istnieje w tym zakresie duże zróżnicowanie; przykładowo między województwem warmińsko-mazurskim (które uzyskało za wolontariat wynik punktowy 7,7) a zdobywającym najwięcej w tej kategorii,

bo 22,1 punktów, województwem lubuskim. Takie zróżnicowanie doskonale pokazuje, że istnieje zapotrzebowanie na zróżnicowanie reakcji, aby regiony uzyskujące mniej punktów mogły uczyć się od regionów uzyskujących najwięcej punktów, chociażby poprzez przykłady dobrych praktyk.

Rozważania metodologiczne

Polski zespół, obliczając wskaźnik aktywnego starzenia się na szczeblu regionalnym, spotkał się z problemem braku stosownych danych na potrzeby szeregu wskaźników cząstkowych. Niektóre ze wskaźników cząstkowych musiały zostać odpowiednio dostosowane, a inne – całkowicie wyłączone. Ponadto istniejące dane nie pozwoliły na obliczenie regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się osobno dla mężczyzn i kobiet. Należy przy tym zauważyć, że polski zespół zastosował w regionalnym wskaźniku aktywnego starzenia się odmienne wagi właściwe poszczególnym dziedzinom, co zwiększyło oddziaływanie dwóch dziedzin, w których Polska plasowała się wyżej w zestawieniu ogólnego wskaźnika aktywnego starzenia się (*niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie oraz możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się*). Odmienne wagi zmieniły nieco ranking regionów w stosunku do rankingu opierającego się na oryginalnych wagach. Niemniej jednak pierwsze trzy regiony utrzymały pozycję w pierwszej piątce, natomiast lider pozostał ten sam.

Doświadczenia Polski oraz problemy metodologiczne napotkane przy pozyskiwaniu stosownych danych na szczeblu regionalnym nakazują postawić sobie pytanie o to, jak budować regionalne wersje wskaźnika aktywnego starzenia się przy ograniczonym dostępie do danych. Należy poświęcić więcej uwagi kwestii tego, jakie zmiany w regionalnym wskaźniku aktywnego starzenia się są dopuszczalne oraz tego, czy zastosowanie odmiennych wag jest uzasadnione.

C. Ukierunkowanie polityki

Wskaźnik aktywnego starzenia się oraz polityczne reagowanie na szczeblu krajowym i regionalnym

W poprzednich akapitach wspomniano, że strategie i ustalenia prawne kształtują możliwości osób starszych w zakresie aktywnego starzenia się. Przykład Polski pokazuje, że różnice regionalne mogą być istotne oraz że każdemu państwu zainteresowanemu poprawą rezultatów związanych z aktywnym starzeniem się (oraz uzyskiwaniem wyższych wyników wskaźnika aktywnego starzenia się) zaleca się analizę rozbieżności regionalnych, ponieważ umożliwia to decydującym skoncentrowanie się na działaniach w tych regionach, które pozostają w tyle. Pytanie brzmi, czy władze regionalne mogą ukierunkować działania na obszary problematyczne, czy też rządy narodowe muszą stosować strategie mające na celu wspieranie aktywnego starzenia się w obrębie regionów. Analiza podziału obowiązków w kwestii zmian polityki między szczebel krajowy i regionalny rzuci więcej światła na możliwości odpowiedniego reagowania za pomocą rozwiązań politycznych.

Wykres 4 (w załączniku) przedstawia wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) rozpisany na 22 wskaźniki cząstkowe dla 27 państw Unii Europejskiej oraz ukazuje dystrybucję różnych wskaźników cząstkowych w skali *czasu*, *oddziaływania polityki* oraz *szczebla zarządzania*, a więc szczebla odpowiedzialnego za zmiany. Wskaźniki cząstkowe zostały przypisane do poziomu zarządzania (krajowy, regionalny lub obydwa) na podstawie tego, do których kompetencji *zazwyczaj* należą kwestie dotyczące danego wskaźnika cząstkowego.⁷ Każdy ze wskaźników cząstkowych był punktowany z wykorzystaniem dwóch dodatkowych aspektów, a więc *czasu* (zmiany polityki następujące w krótkim bądź długim okresie) oraz *oddziaływania polityki* (oddziaływania jej zmian) na każdy ze wskaźników cząstkowych (oddziaływanie bezpośrednie bądź pośrednie). W odniesieniu do tych dwóch wymiarów każdemu wskaźnikowi cząstkowemu przypisano wartość od 0 do 1. W przypadku aspektu *czasu* 0 oznacza, że dany wskaźnik cząstkowy może ulegać zmianie pod wpływem strategii w perspektywie krótkoterminowej, natomiast 1 oznacza, że zmian wskaźnika cząstkowego należy oczekiwać w perspektywie długoterminowej. Wskaźniki cząstkowe są uszeregowane względem siebie, a ich ranking nie odpowiada konkretnej jednostce czasu. Podobnie w przypadku *oddziaływania polityki* wskaźniki cząstkowe, które mogą być przedmiotem oddziaływania pośredniego uzyskują wynik bliższy 0, natomiast wartości bliższe 1 są przeznaczone dla wskaźników cząstkowych, na które można wpływać bezpośrednimi środkami politycznymi. Należy zauważyć, że przypisanie wskaźników cząstkowych do szczebla zarządzania oraz umiejscowienie ich na wykresie opiera się na szacunkach własnych i może być różne w poszczególnych państwach Unii Europejskiej.

Wielkość okręgu na wykresie bąbelkowym odpowiada oddziaływaniu względnemu każdego wskaźnika cząstkowego na daną dziedzinę (i w konsekwencji – na ogólną wartość wskaźnika aktywnego starzenia się). Wartości te odzwierciedlają dorozumiane wagi przypisane każdemu ze wskaźników cząstkowych w AAI (iloczyn wagi wyrażonej wprost i wartości

⁷ Z wdzięcznością przyjmujemy pomysł i sugestie Ralfa Jacoba (Komisja Europejska), które posłużyły jako wytyczne do opracowania wykresu.

wskaźnika cząstkowego; Zaidi i in., 2013)⁸. Wartości dotyczące Unii obliczono na podstawie średniej wartości każdego ze wskaźników cząstkowych dla wszystkich 27 państw Unii Europejskiej.

Wskaźniki cząstkowe składające się na pierwszą dziedzinę, tj. *zatrudnienie*, są zamieszczone w lewym górnym rogu wykresu, co oznacza, że na wskaźniki te można wpływać w stosunkowo krótkiej perspektywie czasowej, poprzez bezpośrednie środki przyjmowane na gruncie polityki. Przewidywany czas potrzebny na to, aby środek wpłynął na wskaźnik aktywnego starzenia się wydłuża się wraz z wiekiem populacji, której dotyczy środek – spodziewamy się, że zwiększenie się uczestnictwa w rynku pracy osób starszych nastąpi później niż w przypadku osób w wieku 55–59 lat. Zatrudnienie osób w wieku 55–59 lat oddaje największy okrąg, co wskazuje na jego względną ważność. Zwiększanie uczestnictwa w rynku pracy osób starszych stanowi przede wszystkim zadanie rządów narodowych, chociaż nie wykluczamy, że skuteczne mogą być również inicjatywy polityki regionalnej.

Wskaźniki składające się na dziedzinę, jaką jest *uczestnictwo w życiu społeczeństwa* są rozmieszczone w całym spektrum aspektu czasu i oddziaływania. W lewym górnym rogu (krótkoterminowe i bezpośrednie oddziaływanie polityki) umieszczono *opiekę nad dziećmi i wnukami* oraz *opiekę nad starszymi osobami*. Te aspekty *uczestnictwa w życiu społeczeństwa* na ogół stanowią przedmiot kompetencji rządu narodowego, w związku z czym oczekujemy, że będą one pozostawać pod wpływem bezpośrednich środków podejmowanych na gruncie polityki, np. strategii skutkujących zmniejszeniem dostępności profesjonalnej opieki. Do krajowej sfery polityki zalicza się również uczestnictwo w życiu politycznym, podczas gdy kwestia wolontariatu może być często skutecznie rozwiązywana na szczeblu regionalnym (lub nawet lokalnym). Oddziaływanie na wolontariat powinno być zauważalne w krótszej perspektywie czasowej i wynikać z bardziej bezpośrednich środków podejmowanych na gruncie polityki niż chociażby wspomniane uczestnictwo w życiu politycznym. Największy okrąg w tej dziedzinie to *opieka nad dziećmi i wnukami*.

W naszej analizie wskaźniki cząstkowe należące do dziedziny *niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie* są bardziej rozproszone, jeżeli chodzi o przypisanie kompetencji i czas zmian; niemniej jednak wszystkie znajdują się w górnej części wykresu, co oznacza, że na wszystkie – z wyjątkiem aktywności fizycznej – można wpływać bezpośrednimi inicjatywami politycznymi. *Dostęp do opieki zdrowotnej i stomatologicznej* oraz *mediana dochodu* w ujęciu względnym są uznawane za zagadnienia stanowiące przedmiot wyłącznych kompetencji rządów narodowych; na aktywność fizyczną można wpływać poprzez inicjatywy lokalne, natomiast pozostałe wskaźniki cząstkowe można kształtować zarówno przez strategię regionalną, jak i krajową. Na jedno z zagadnień związanych z bezpieczeństwem finansowym (*mediana dochodu w ujęciu względnym*) można oddziaływać w perspektywie krótkoterminowej, natomiast w przypadku innych kwestii (*brak deprywacji materialnej* oraz *brak ryzyka ubóstwa*) potrzeba więcej czasu, aby zaobserwować skutki. Aktywność fizyczna, dostęp do usług opieki zdrowotnej i uczenie się przez całe życie mogą być kształtowane w podobnej perspektywie czasowej.

Możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się obejmują wskaźniki cząstkowe stanowiące przedmiot kompetencji różnych szczebli władzy, kształtowanych w różnym

⁸ Wartość wyrażonej wprost wagi jest skalibrowana w taki sposób, aby wybrane ostateczne wagi dorozumiane odpowiadały wagom zaleconym przez grupę ekspercką ds. wskaźnika aktywnego starzenia się.

okresie i w różnym stopniu zależnych od polityki. Odpowiedzialność za korzystanie z ICT (technologii informacyjno-komunikacyjnych) na ogół spoczywa na władzach szczebla krajowego, *poziom wykształcenia* w większości przypadków to również zagadnienie realizowane na szczeblu krajowym, natomiast *więzi społeczne* to już poziom regionalny. Na *korzystanie z ICT* oraz *poziom wykształcenia* można wpływać polityką bezpośrednią, przy czym potrzeba trochę czasu, aby zaobserwować efekt. *Więzi społeczne* są uwarunkowane polityką pośrednią, a ich kształtowanie zajmuje więcej czasu.

W prawym dolnym rogu znajdują się: *pozostała oczekiwana długość życia, oczekiwana część życia w zdrowiu* oraz *kondycja psychiczna*. Na te kwestie niełatwo wpływać działaniami podejmowanymi na gruncie polityki i potrzeba więcej czasu, aby dostrzec efekty. Ich kształtowanie opiera się na przyjęciu podejścia do aktywnego starzenia się opartego na przebiegu życia, w myśl którego doświadczenia z wcześniejszych etapów życia mają wpływ na to, w jaki sposób ludzie się starzeją. Aby wpływać na te rezultaty, osoby wyznaczające kierunki polityki muszą przyjąć długoterminowe podejście do promowania zdrowego trybu życia oraz do innych czynników determinujących stan zdrowia (Komisja Europejska, 2005; WHO, 2010).

Ogólnie rzecz biorąc, w przypadku różnych składowych aktywnego starzenia się, które mogą być kształtowane przez bezpośrednie działania polityczne, można stosunkowo szybko zaobserwować konsekwencje. Te wskaźniki cząstkowe mocno wpływają na ogólny poziom wskaźnika aktywnego starzenia się. Oznacza to, że przy odpowiedniej reakcji politycznej ukierunkowanej na dany wskaźnik cząstkowy, potencjał w zakresie aktywności osób starszych (oraz ogólnego wskaźnika aktywnego starzenia się) można zdecydowanie poprawić w stosunkowo krótkim okresie. Zmiany innych wskaźników cząstkowych wymagają jednak bardziej rozbudowanych działań ze strony decydentów. W rzeczywistości wskaźniki cząstkowe usytuowane w prawym dolnym rogu (a więc te kształtowane w długim okresie raczej przez pośrednie aniżeli bezpośrednie inicjatywy polityczne) wymagają długoterminowego zaangażowania w zagadnienie aktywnego starzenia się, ponieważ wzrost poziomu tych wskaźników cząstkowych nieodłącznie wiąże się ze zmianami w innych aspektach aktywnego starzenia się. Wskazuje to na potrzebę wielowymiarowego i wieloaspektowego podejścia politycznego do aktywnego starzenia się.

Rozróżnienie na regionalne i krajowe reakcje polityczne pozwala określić, gdzie kryje się oddziaływanie. Pokazuje to, że choć rządy narodowe wyznaczają ramy prawne i polityczne, władze regionalne również mogą przyczyniać się do budowania potencjału osób starszych. Zakres oddziaływania władz lokalnych zależy od konkretnych ustaleń poczynionych w każdym z państw członkowskich.

Planowanie polityki

Jak już wspomniano, aktywne starzenie się zależy w dużej mierze od strategii przyjętych w danym państwie. Zwiększanie aktywnego uczestnictwa osób starszych (oraz podnoszenie ogólnego poziomu wskaźnika aktywnego starzenia się dla państwa) to jeden z głównych obszarów zainteresowania decydentów pracujących ze wskaźnikiem aktywnego starzenia się. Ich działania na rzecz zwiększenia uczestnictwa nie mogą jednak odbywać się kosztem dobrostanu osób starszych, tj. nie może dochodzić do wymuszania uczestnictwa w rynku pracy lub zwiększania obowiązków w zakresie opieki. Wyzwaniem dla osób wyznaczających

kierunki polityki jest tworzenie takich strategii, które zwiększą aktywne uczestnictwo osób starszych, a jednocześnie będą wspierać ich dobrostan.

Ponadto strategie promujące potencjał aktywnego starzenia się coraz starszego społeczeństwa mogą przyczynić się do stabilności systemów zabezpieczeń socjalnych, przykładowo poprzez obniżenie kosztów ubezpieczeń społecznych lub zwiększenie składek wniesionych na programy emerytalne. Poszczególne środki promowania aktywnego starzenia się mogą stać ze sobą w sprzeczności. Przykładowo zwiększanie uczestnictwa w opiece nad członkami rodziny może ograniczyć uczestnictwo w rynku pracy. Przy planowaniu środków polityki mających na celu zwiększenie potencjału aktywnego starzenia się, decydenci muszą brać pod uwagę możliwe sprzeczne rezultaty, a także ich wpływ na stabilność systemów zabezpieczeń socjalnych.

Planując politykę na rzecz promowania aktywnego starzenia się, podmioty kształtujące politykę muszą rozważyć tzw. przepaść strukturalną, tzn. dysproporcję między liczbą osób starszych a liczbą znaczących i produktywnych ról, w jakie osoby te mogą się angażować, aby wykorzystać swój potencjał (Riley i Riley, 1994). Wsparcie strategii na rzecz aktywnego starzenia się wymaga planowania strategii w taki sposób, aby rozwijać możliwości osób starszych w zakresie podejmowania nowych ról w strukturze społecznej, przykładowo przez kontynuowanie zatrudnienia po osiągnięciu wieku emerytalnego, uczenie się przez całe życie lub wolontariat.

Wskaźnik aktywnego starzenia się odzwierciedla wielowymiarowość aktywnego starzenia się oraz potencjału osób starszych. Wielowymiarowość i relacje między różnymi aspektami aktywnego starzenia się pokazują, że koncentrowanie się na jednym aspekcie aktywnego starzenia się wpływa na pozostałe (przykładowo zmiany w zakresie zatrudnienia wpływają na sytuację finansową, zwiększając więzi społeczne oraz kondycję umysłową). Wymagane są zatem strategie długoterminowe oraz podejście do aktywnego starzenia się oparte na uwzględnianiu całego przebiegu życia.

D. Polityki i doświadczenia państw uczestniczących we wzajemnej ocenie oraz wystąpienia zainteresowanych stron

W celu przygotowania się do spotkania zorganizowanego w ramach wzajemnej oceny państwa uczestniczące we wzajemnej ocenie zebrały dokumenty przygotowawcze, w których przedstawiono:

- wyniki wskaźnika aktywnego starzenia się w ich państwie;
- zastosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się w ich państwie (na szczeblu krajowym, regionalnym, lokalnym);
- strategię dotyczące aktywnego starzenia się stosowane w ich państwie;
- wykorzystanie źródeł danych dotyczących aktywnego starzenia się na szczeblu krajowym i regionalnym;
- wykorzystanie różnych wskaźników cząstkowych na szczeblu regionalnym na potrzeby monitorowania aktywnego starzenia się; oraz
- dostępność danych na potrzeby obliczenia regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się w państwach uczestniczących we wzajemnej ocenie.

Analiza kwestionariuszy pokazała, że szereg państw wprost określa wskaźnik aktywnego starzenia się mianem wytycznej wskazującej kierunek rozwoju lub przyjmowania strategii (np. Bułgaria, Łotwa, Malta, Słowenia), podczas gdy inne państwa opracowały już wcześniej krajowe strategie w zakresie aktywnego starzenia się. W państwach tej drugiej grupy dodatkowa korzyść płynąca ze wskaźnika aktywnego starzenia się nie jest oczywista (np. Republika Czeska, Zjednoczone Królestwo, Irlandia). Ponadto szereg państw wykazuje niewielkie zainteresowanie rozwijaniem wskaźników regionalnych (np. Irlandia, Republika Czeska, Malta, Niderlandy, Islandia), podając jako powód brak odpowiednich danych, małą wielkość państwa oraz fakt, iż strategie/usługi nie są realizowane na szczeblu regionalnym. Poniżej zawarto podsumowanie wyników uzyskanych na podstawie kwestionariuszy uzupełnionych przez państwa uczestniczące we wzajemnej ocenie oraz dokumentów zawierających przemyślenia zainteresowanych stron.

Bułgaria

Bułgaria jest jednym z państw UE najbardziej odczuwających zmiany demograficzne. Przy współczynniku obciążenia ludności w wieku produkcyjnym ludnością w wieku nieprodukcyjnym na poziomie 48,7% (w 2012 r.) oraz wysokiej medianie wieku (ludność Bułgarii to czwarte najstarsze społeczeństwo na świecie) Bułgaria stoi przed poważnym zagrożeniem stabilności ekonomicznej. Według prognoz Banku Światowego – nawet przy założeniu najbardziej optymistycznego scenariusza – zmiany demograficzne powodują presję na krajowy budżet i hamują wzrost gospodarczy. W rezultacie dla Bułgarii kluczowe

jest wdrożenie zintegrowanych i kompleksowych strategii długoterminowych w celu osiągnięcia stabilności finansowej i społecznej.

Rząd Bułgarii (pod przewodnictwem bułgarskiego Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz przy wsparciu Komisji Europejskiej) zamierza stosować wskaźnik aktywnego starzenia się w swoim dążeniu do opracowania krajowego planu działania przewidującego analizę obecnej sytuacji, rozpoznanie wyzwań oraz zaproponowanie ram zintegrowanych środków uwzględniających regionalne zróżnicowanie demograficzne. Proponowane środki zostaną omówione przez przedstawicieli różnych szczebli władzy oraz różne zainteresowane strony, w tym partnerów społecznych oraz podmioty lokalne i regionalne, co ma zaowocować opracowaniem projektu krajowej strategii w zakresie aktywnego starzenia się. Projekt ten będzie obejmował elementy istniejącej już krajowej koncepcji promowania aktywnego starzenia się przyjętej przez tamtejszą Radę Ministrów w 2012 r. W ramach wspomnianej krajowej koncepcji określono możliwości osób starszych w różnych obszarach życia codziennego, w tym w kontekście zatrudnienia, stabilności finansowej, usług opieki zdrowotnej, edukacji, uczenia się przez całe życie, wolontariatu, dostępu do usług opieki i usług społecznych oraz wysiłków na rzecz przezwyciężenia negatywnych stereotypów na temat osób starszych. Koncentracja na niezależnym życiu i uczestnictwie w życiu społeczeństwa – inspirowana wytycznymi dotyczącymi aktywnego starzenia się i solidarności międzypokoleniowej – dodatkowo wzbogaci projekt krajowej strategii w zakresie aktywnego starzenia się.

Republika Czeska

22

Prezentacja wyników wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) przyciągnęła uwagę mediów w Republice Czeskiej i, ogólnie rzecz biorąc, nie zgłaszano zastrzeżeń. Wyniki wskaźnika AAI dla Republiki Czeskiej zdają się odpowiednio odzwierciedlać sytuację państwa, przy czym nie jest póki co dostępna bardziej usystematyzowana i pogłębiona analiza wyników oparta na różnych źródłach danych, która pozwoliłaby poprzeć taką ocenę. Wskaźnik AAI potwierdził pewne ustalenia poczynione wcześniej na podstawie różnych źródeł, które doprowadziły do stworzenia krajowego planu działania na rzecz wspierania pozytywnego starzenia się na lata 2013–2017. Krajowy plan działania kładzie nacisk na zabezpieczenie i ochronę praw człowieka w odniesieniu do osób starszych, uczenie się przez całe życie, zatrudnienie starszych pracowników, jakość otoczenia osób starszych, wolontariat, starzenie się w dobrym zdrowiu oraz na opiekę nad osobami starszymi. Wdrożenie krajowego planu działania jest jednak hamowane brakiem zasobów finansowych oraz odpowiedniego wsparcia ze strony rządu. Jednym z zadań przewidzianych w krajowym planie działania jest utworzenie zestawu wskaźników umożliwiających monitorowanie postępu realizacji strategii w zakresie aktywnego starzenia się w tym państwie, a wskaźnik cząstkowe AAI mogą uzupełnić podjęte starania.

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) jest postrzegany w Republice Czeskiej jako dodatkowe, przy czym raczej złożone, narzędzie umożliwiające dokonanie porównania między państwami. Chociaż jest on ważny z perspektywy kształtowania polityki, obliczenie regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się utrudnia to, że dane na szczeblu regionalnym ograniczają się do informacji na temat stanu zdrowia, śmiertelności, wydatków na opiekę zdrowotną, bezrobocia, poziomu wykształcenia oraz emerytur. Wartość wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) jako narzędzia służącego do monitorowania działań podejmowanych na gruncie polityki byłaby większa, gdyby dostępne były wyniki dla różnych

punktów czasowych. Podkreśla to, jak duże znaczenie mają działania podejmowane w kierunku gromadzenia danych.

Niemcy

Niemieckie podejście do aktywnego starzenia się opiera się na założeniu, że zmiana nie nadejdzie za sprawą odgórnego zarządzenia, ale musi być konstruowana we współpracy ze społeczeństwem obywatelskim oraz właściwymi zainteresowanymi stronami na wszystkich szczeblach. Zgodnie z tym paradygmatem w Niemczech organizowane są spotkania w ramach inicjatywy „Okrągły stół aktywnego starzenia się – zarządzanie transformacją”, podczas których omawia się między innymi wskaźnik aktywnego starzenia się z organizacjami partnerskimi społeczeństwa obywatelskiego oraz stwarza impuls do działania. Ogólnie rzecz biorąc, rząd Niemiec chce zachęcać osoby starsze do większej samodzielności, aktywności i niezależności przez możliwie długi okres. Interwencje na rynku pracy zajmują wysoką pozycję w programie rządu i mają na celu sprostanie celom lizbońskim, a także zabezpieczenie zasobu umiejętności Niemiec. Nacisk kładzie się na wydłużenie zatrudnienia, postrzeganego przez pryzmat wyższego poziomu uczestnictwa, na zwiększenie wieku emerytalnego, bezpieczeństwo i higienę pracy oraz na uczenie się przez całe życie.

Ministerialna strategia „Każdy wiek się liczy” (przyjęta w 2012 r.) obejmuje sugestie strategii, jakie mają być wdrażane we współpracy z landami, gminami, przedstawicielami sektora przemysłowego, stowarzyszeniami, partnerami społecznymi oraz innymi podmiotami społeczeństwa obywatelskiego. Grupy robocze pracujące nad strategią przygotowują plany działania w dziedzinie rodziny, pracy, samodzielności w dojrzałym wieku, jakości życia na obszarach wiejskich i miejskich, zrównoważonego rozwoju, dobrobytu oraz retencji. Ministerstwo federalne aktywnie angażuje się w pracę grup roboczych, podobnie jak pozostali partnerzy.

Do monitorowania kwestii starzenia się w Niemczech wykorzystuje się dane z licznych źródeł. Należą do nich między innymi dane zebrane przez regionalne i federalne urzędy statystyczne oraz federalną agencję zatrudnienia, jak również dane z badań ankietowych. Przykładem takiego badania może być Niemiecka ankieta na temat starzenia się (DEAS), będąca kompleksowym badaniem dynamicznym sytuacji życiowej osób w średnim wieku i starszych, w ramach której dane gromadzone są przez okres 12 lat. Do tej pory w Niemczech nie obliczano regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się, chociaż dane potrzebne do wykonania obliczeń są dostępne, o ile pewne wskaźniki cząstkowe zostałyby zastąpione innymi wskaźnikami o równorzędnej jakości.

Irlandia

W przeciwieństwie do innych państw europejskich Irlandia nie stoi jeszcze przed wyzwaniem związanym ze starzeniem się społeczeństwa, w związku z czym działania w Irlandii mają charakter prewencyjny. W 2012 r. rząd opracował Krajową inicjatywę w zakresie pozytywnego starzenia się (NPAI) („pozytywne starzenie się” to termin stosowany w Irlandii na określenie pozytywnych aspektów starzenia się). Strategia ta wzywa do konkretnych działań w trzech dziedzinach związanych ze starzeniem się, którymi są: uczestnictwo, zdrowie i bezpieczeństwo. *Uczestnictwo* obejmuje takie aspekty jak transport, zatrudnienie, dostęp do możliwości angażowania się w wolontariat oraz zaangażowanie

w działania edukacyjne, społeczne i kulturalne. *Zdrowie* ma związek z ograniczeniem niepełnosprawności i chorób przewlekłych, ale również wspieraniem osób opiekujących się członkiem rodziny. *Bezpieczeństwo* odnosi się do bezpieczeństwa finansowego i fizycznego oraz do przestrzeni publicznej przyjaznej osobom starszym. Co więcej, strategia NPAl zakłada opracowanie wskaźników pozytywnego starzenia się. Wskaźniki te będą spójne ze wskaźnikami cząstkowymi wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) i powiązane z danymi gromadzonymi na szczeblu regionalnym, gdzie nadal istnieje luka w pozyskiwaniu danych. Na tym etapie regionalne zastosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) nie jest szczególnie prawdopodobne, ponieważ Irlandia nie dysponuje danymi, które umożliwiałyby obliczenie wskaźnika na niższym szczeblu geograficznym.

Warte uwagi inicjatywy w Irlandii mają związek z unikatowym gromadzeniem danych na szczeblu krajowym. W ramach badania dynamicznego na temat starzenia się (TILDA), rozpoczętego w 2000 r., gromadzone są dane na temat zdrowia osób w wieku 50 lat i starszych, w tym wyniki pomiarów i próbki biomedyczne. Dane te umożliwiają rozpoznawanie zagrożeń zdrowia publicznego oraz czynników, które wpływają na takie zagrożenia. Nowa ankieta na temat zdrowia zostanie przeprowadzona w 2014 r.

Łotwa

Strategie w zakresie aktywnego starzenia się są na Łotwie w początkowej fazie rozwoju, a państwu brakuje póki co kompleksowego podejścia do zagadnienia. Pozycja Łotwy w rankingu wskaźnika AAI odzwierciedla prawidłowo ogólną sytuację, przy czym państwo uważa, że zastosowanie dodatkowych wskaźników cząstkowych pozwoliłoby na uzyskanie bardziej obiektywnego zarysu sytuacji, szczególnie w dziedzinie *zatrudnienia*. W tej dziedzinie Łotwa uzyskała stosunkowo dobry wynik, ale ranking nie uwzględnił problemów związanych z zatrudnieniem, z jakimi boryka się państwo, tj. bezrobocie, brak aktywności osób starszych i niski poziom płac. Ministerstwo Opieki Socjalnej stosuje wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) do pomiaru sytuacji związanej z aktywnym starzeniem się oraz opracowywania nowego projektu w zakresie starzenia się „Łotwa: Opracowanie kompleksowej strategii w zakresie aktywnego starzenia się na rzecz dłuższego i lepszego życia zawodowego”. Projekt ten ma na celu sformułowanie opartej na danych, kompleksowej strategii w zakresie aktywnego starzenia się, która umożliwi dłuższe i lepsze życie zawodowe, jednocześnie uwzględniając wyzwania demograficzne. Chociaż nacisk w projekcie kładzie się głównie na uczestnictwo osób starszych w rynku pracy, uwagę poświęca się również zabezpieczeniu socjalnemu, zdrowiu oraz opiece. Promowanie aktywnego starzenia się stanowi przedmiot innych inicjatyw o zasięgu krajowym. Ograniczony dostęp do danych – podobnie jak w innych państwach – uniemożliwia rozwijanie wskaźnika aktywnego starzenia się na szczeblu niższym niż krajowy.

Malta

Wyniki wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) stanowiły przedmiot szeroko zakrojonej debaty wśród decydentów i doprowadziły do opracowania Krajowej strategii w zakresie aktywnego starzenia się: *Malta 2014 – 2020*”. Strategia maltańska odzwierciedla poszczególne dziedziny wprowadzone we wskaźniku aktywnego starzenia się i określa zalecenia na potrzeby polityki odnoszące się do trzech z nich: zatrudnienia, uczestnictwa w życiu społeczeństwa oraz niezależnego życia. Strategia przedstawia opisową analizę

tendencji i problemów występujących w każdym z kluczowych obszarów aktywnego starzenia się i określa szereg zaleceń na potrzeby polityki odnośnie do każdego z nich. W celu wdrażania niniejszej polityki utworzono oddzielny wydział w ramach Departamentu ds. Osób Starszych i Opieki Środowiskowej.

Biorąc pod uwagę rozmiar państwa oraz liczbę ludności, korzyści płynące z regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się nie są oczywiste, ponieważ nie jest szczególnie prawdopodobne, aby między regionami występowały znaczące różnice.

Rumunia

Rumunia plasuje się nisko w rankingu wskaźnika AAI z 2012 r. Obecnie w Rumunii nie stosuje się wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI), jednak można by stosować go w przyszłości na potrzeby wyznaczania kierunku krajowej strategii dotyczącej osób starszych i aktywnego starzenia się. Należy przy tym zauważyć, że przedmiotem szczególnego zainteresowania decydentów jest ograniczony zestaw wskaźników cząstkowych, szczególnie tych powiązanych z podstawowymi potrzebami osób starszych (w szczególności zdrowiem i bezpieczeństwem finansowym). Rumunia jest obecnie na etapie opracowywania nowego podejścia do starzenia się, a kształt jej działań nadają cele Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej.

Słowenia

Przedstawienie wyników wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) wywołało w Słowenii pewną dyskusję, ponieważ część badaczy oczekiwała, że państwo znajdzie się wyżej w rankingu AAI. Rozbieżności między takimi oczekiwaniami a wynikami zmusiły Słowenię do ponownego przemyślenia strategii dotyczącej aktywnego starzenia się. Wskaźnik aktywnego starzenia się jako narzędzie pomiaru zyskuje uznanie zarówno wśród ekspertów, jak i decydentów (choć w drugiej grupie zdecydowanie wolniej). Wskaźnik AAI wykorzystano jako wytyczną przy przyjmowaniu nowej wersji słoweńskiej orientacji strategicznej w dziedzinie aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu. Inicjatywa ta jest przygotowywana w powiązaniu z projektem „Strategia aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu w Słowenii”. Jest to strategia długoterminowa, która kładzie nacisk na trzy obszary zainteresowania: szanse na zatrudnienie i zatrudnienie, aktywne starzenie się w dobrym zdrowiu oraz wspomagane i niezależne życie oraz opieka długoterminowa. Opracowanie odpowiednich środków służących monitorowaniu poprawy sytuacji w tych dziedzinach życia osób starszych stanowi główny cel projektu. W ramach dążenia do zrealizowania tego celu podjęte zostaną w nadchodzących miesiącach szeroko zakrojone dyskusje z decydentami oraz właściwymi zainteresowanymi stronami. Inicjatywa ta to pierwszy krok w kierunku przyszłej słoweńskiej strategii w zakresie aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu. To ważny krok naprzód, zważywszy że Słowenia nie posiada na chwilę obecną kompleksowej strategii dotyczącej aktywnego starzenia się. Podejmowane dotąd inicjatywy koncentrowały się na jednym aspekcie aktywnego starzenia się, przykładowo zatrudnieniu lub opiece.

Obliczenie regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się w Słowenii wymaga analizy dostępnych danych oraz jasnego zdefiniowania tego, co preferowane, oraz przydatnej definicji regionu (regiony NUTS-3 są dość małe, co stwarza poważne problemy statystyczne). W ramach Strategii w zakresie aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu w Słowenii badacze

przeanalizują użyteczność pewnych wskaźników cząstkowych AAI na szczeblu regionalnym i poszukają potencjalnych ekwiwalentów w krajowych zbiorach danych.

Hiszpania

Hiszpańska polityka w dziedzinie aktywnego starzenia się jest rozwijana pod hasłem „Ram operacyjnych na rzecz osób starszych”. Ramy te wyrażają zasady przewodnie strategii „Europa 2020” i zawierają 344 propozycje, które można pogrupować w cztery główne kategorie: zatrudnienie, partycypacja społeczna, niezależne życie oraz brak dyskryminacji i równość szans. Dokument opracowali eksperci we współpracy z Radą Osób Starszych, władzami publicznymi, stowarzyszeniami osób starszych oraz innymi zainteresowanymi stronami.

Przedstawiciele Hiszpanii omówili wyniki wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) zarówno w odniesieniu do szczebla krajowego, jak i w odniesieniu do prowincji Bizkaia, gdzie po raz pierwszy zastosowano w kontekście regionalnym wskaźnik aktywnego starzenia się na szczeblu niższym niż krajowy. Zastosowanie to pozwala jedynie na dokonanie porównania między daną prowincją a wynikami krajowymi, ale obliczenie wskaźnika aktywnego starzenia się w pozostałych regionach zaplanowano na nieodległą przyszłość. Nie doszło dotąd do bezpośredniej i otwartej debaty na temat wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) oraz miejsca Hiszpanii w ogólnych rankingach, ale wskaźnik był pośrednio uwzględniany przy każdej okazji, gdy omawiano krajowe strategie dotyczące starzenia się. W przypadku prowincji Bizkaia wskaźnik aktywnego starzenia się został faktycznie zastosowany przy definiowaniu strategii w zakresie aktywnego starzenia się i posłużył jako narzędzie pomiaru.

26

Wyniki wskaźnika aktywnego starzenia się w prowincji Bizkaia zostały włączone do Planu strategicznego na rzecz osób starszych dla Terytorium Historycznego Bizkaia. Głównym celem planu jest tworzenie warunków sprzyjających aktywnemu starzeniu się w dobrym zdrowiu oraz zwiększanie oczekiwanej długości aktywnego życia w dobrym zdrowiu w regionie Bizkaia o dwa lata do 2020 r. Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) jest stosowany na potrzeby monitorowania rezultatów strategii publicznych opracowywanych w różnych sferach i na różnych szczeblach instytucjonalnych, a także jako kanał transgranicznego uczenia się dobrych praktyk.

AGE Platform Europe

Członków AGE Platform Europe poproszono o podzielenie się wiedzą na temat najbardziej istotnych obszarów polityki dotyczących aktywnego starzenia się. Inicjatywy przywoływane przez większość członków to te powiązane z zatrudnieniem, czy to wskazanym bezpośrednio, czy też ujętym w ramach bardziej kompleksowego podejścia. Niektóre z tych inicjatyw zaplanowano w ramach Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej, natomiast inne w dalszym ciągu nadal są rozwijane i stanowią odpowiedź na wystosowane przez Komisję Europejską zaproszenie do składania wniosków dotyczących wspierania rozwoju kompleksowych strategii w zakresie aktywnego starzenia się w UE. Inicjatywy powiązane z czwartą dziedziną, *warunkami sprzyjającymi aktywnemu starzeniu się*, zostały wspomniane tylko przez kilku członków wprost zaangażowanych w programy takie jak miasta przyjazne osobom starszym WHO, co oznacza, że ta dziedzina aktywnego starzenia się nie stała się jeszcze przedmiotem uwagi.

Rada Gmin i Regionów Europy

Rada Gmin i Regionów Europy (CEMR) to europejska organizacja zrzeszająca krajowe stowarzyszenia reprezentujące władze lokalne i regionalne. CEMR w celu pozyskania wiedzy na potrzeby opracowania dokumentu zawierającego przemyślenia skonsultował się z krajowymi stowarzyszeniami działającymi w dziedzinie aktywnego starzenia się z Finlandii, Szkocji, Anglii, Niderlandów, Walii, Islandii i Estonii. Ogólnie rzecz biorąc, stowarzyszenia członkowskie CEMR pracują głównie nad strategiami związanymi ze zdrowiem i opieką, zakwaterowaniem, emeryturami oraz siłą roboczą, a głównym celem ich działań jest utrzymanie zrównoważonego rozwoju gospodarczego umożliwiającego aktywne starzenie się w dobrym zdrowiu.

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) niekoniecznie jest narzędziem, które stowarzyszenia w wielu państwach postrzegają jako istotne. Niektóre państwa wypracowały już wcześniej inne narzędzia służące do pomiaru rezultatów aktywnego starzenia się. Przykładowo w Walii opracowano tzw. wskaźnik walijski do pomiaru dobrostanu osób starszych. Obecnie planowane jest obliczenie nowego wskaźnika walijskiego i możliwe że druga wersja wskaźnika zostanie dostosowana w taki sposób, aby uzupełniać wskaźnik aktywnego starzenia się. W Niderlandach stosuje się wskaźnik szans na zatrudnienie (wskaźnik WAI) i nie odnotowano dotąd zastosowania wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI). Regionalny wskaźnik aktywnego starzenia się jest w Niderlandach postrzegany jako zbędny, ponieważ państwo jest zbyt małe, aby uwidaczniały się różnice regionalne. Szkocja na potrzeby pomiarów priorytetów wspólnej strategii stosuje swoje własne wskaźniki określone na szczeblu lokalnym. Chociaż niektóre wskaźniki odzwierciedlają wskaźniki cząstkowe AAI, nie występuje dokładne pokrycie, ponieważ ramy szkockie istniały jeszcze zanim opracowano wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI). Anglia wykorzystuje różne miary aktywności oraz samotności osób dorosłych. Są jednak również państwa, w których stosuje się wskaźnik aktywnego starzenia się. W Estonii wskaźnik AAI jest wykorzystywany przy pomiarach skuteczności strategii w zakresie aktywnego starzenia się na szczeblu krajowym.

E. Główne kwestie omawiane w czasie spotkania

Prezentacje ekspertów oraz przedstawicieli państw uczestniczących we wzajemnej ocenie doprowadziły do dyskusji na temat ogólnego zastosowania wskaźnika aktywnego starzenia się oraz jego przydatności dla osób odpowiedzialnych za wyznaczanie kierunków polityki, jak również na temat kwestii metodologicznych związanych z tworzeniem i adaptowaniem wskaźnika. Główne punkty dyskusji podsumowano poniżej.

Stosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się

Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) zyskuje uznanie w szeregu państw, a w niektórych (Bułgaria, Łotwa, Estonia, Malta i Słowenia) determinował on rozwój krajowych strategii w zakresie aktywnego starzenia się. Prezentacja wyników wskaźnika aktywnego starzenia się, podobnie jak działania związane z Europejskim Rokiem 2012, nasiliła w niektórych państwach debatę na temat zmian demograficznych oraz starzenia się społeczeństwa i posłużyła jako impuls mobilizujący do działania. W innych z kolei wykazano niewielkie zainteresowanie wskaźnikiem aktywnego starzenia się (AAI), głównie ze względu na to, iż strategie dotyczące starzenia się już istniały i opracowano wcześniej inne sposoby monitorowania.

Dla niektórych państw uczestniczących we wzajemnej ocenie dobrowolny charakter wskaźnika aktywnego starzenia się stanowi przeszkodę w szerokim stosowaniu tego narzędzia. W szczególności państwa Europy Środkowo-Wschodniej, które są w trakcie rozwijania własnych strategii dotyczących aktywnego starzenia się, postrzegają dobrowolność wskaźnika AAI jako możliwe utrudnienie w posuwaniu się naprzód w wysiłkach podejmowanych na gruncie polityki. Uczestnicy odnotowali, że osoby starsze są zainteresowane wynikami i sposobami na zwiększenie liczby punktów, ale politycy – szczególnie na szczeblu regionalnym lub lokalnym – mają wahania co do stosowania narzędzia. Obowiązkowe stosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się do pomiaru postępu państw – ewentualnie egzekwowane na szczeblu Unii – mogłoby zwiększyć zainteresowanie polityków i doprowadzić do wydajnego stosowania strategii w zakresie aktywnego starzenia się.

Polityka dotycząca aktywnego starzenia się jest w wielu państwach elementem programu różnych organów rządowych. Dedykowane wydziały lub departamenty nie należą do rzadkości, przy czym w wielu państwach wysiłki w dziedzinie aktywnego starzenia się są rozdzielone między różne ministerstwa. Koordynowanie działań podejmowanych na gruncie polityki stanowi jedno z wyzwań, przed którymi stają państwa: brak nadrzędnego organu zarządzającego może prowadzić do mniej wydajnego rozdzielania zasobów i wysiłków politycznych. Kolejny potencjalny problem wiąże się z ciągłością wysiłków: strategia dobrze zakorzeniona w krajowych strukturach zarządzania pozwoliłaby zapobiegać brakowi ciągłości wynikającemu ze zmian powyborczych.

Innym przedmiotem dyskusji była wartość stosowania miary złożonej zamiast oddzielnych wskaźników cząstkowych. Miara złożona umożliwia decydom dokonywanie porównania ich własnego państwa z innymi i określanie priorytetów. Konkretnie rozwiązania podejmowane na gruncie polityki muszą być za to ukierunkowane na konkretne wskaźniki cząstkowe. Koncentracja wyłącznie na wskaźnikach cząstkowych, a nie na wskaźniku złożonym wiąże

się z ryzykiem przeoczenia wzajemnych powiązań między różnymi obszarami życia osób starszych. Należy zauważyć, że wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) nie oferuje gotowych rozwiązań, ale raczej kieruje w stronę możliwych sposobów działania.

Jednym z wyzwań przy planowaniu strategii w zakresie aktywnego starzenia się jest uwzględnienie obszarów sprzecznych. Uczestnicy zauważyli, że niektóre wskaźniki częściowe odzwierciedlają obszary życia, które wzajemnie się wykluczają – przykładowo poświęcenie większej ilości czasu na pracę zarobkową pozostawia mniej czasu na opiekę. W kontekście wskaźnika aktywnego starzenia się nie musi to być problem, ponieważ wskaźniki częściowe wskazują pomiar dotyczący dowolnej formy zaangażowania w rynek pracy i obowiązków związanych z opieką, w związku z czym nie zakłada się pełnowymiarowego zaangażowania w którąkolwiek z tych aktywności. Niemniej jednak, gdy planowanie strategii ma na celu promowanie któregoś z działań, decydenci muszą mieć świadomość potencjalnych tarć i potencjalnie szkodliwych konsekwencji dla dobrostanu osób starszych.

Kolejna kluczowa kwestia, na którą zwrócono uwagę podczas dyskusji, odnosi się do wolności wyboru w opozycji do konieczności jako siły decydującej o partycypacji osób starszych. Zatrudnienie może być osobistym wyborem uczestnictwa w rynku pracy, ale może również odzwierciedlać trudną sytuację finansową lub brak odpowiednich świadczeń emerytalnych. Podobnie intensywne zaangażowanie w obowiązki związane z opieką może być spowodowane poważnym niedoborem formalnych usług opieki, a nie wynikiem osobistej decyzji.

Szeroko omawiano kwestię zaangażowania zainteresowanych stron w proces rozwijania strategii w zakresie aktywnego starzenia się. Wszyscy uczestnicy zgodzili się, że najważniejszą zainteresowaną stroną są osoby starsze. Zasada „nic o nas bez nas” jest praktykowana w wielu państwach, a osoby starsze odgrywają aktywną rolę w doradztwie politycznym. Niemniej jednak – jak zauważono w trakcie dyskusji – strategię w zakresie aktywnego starzenia się wpływają na wszystkie pokolenia, przez co proces konsultacji musi być rozszerzony na inne grupy wiekowe. Innymi ważnymi zainteresowanymi stronami są pracodawcy i związki zawodowe (składki emerytalne są powiązane z zarobkami), a także usługodawcy, którzy muszą być lepiej przygotowani na spełnienie potrzeb starzejącego się społeczeństwa (sektor mieszkaniowy i transportowy). Niemniej ważni są też badacze akademicy, którzy jako osoby niezależne i obiektywne, mają do odegrania ważną rolę w określeniu czynników wpływających na rezultaty w dziedzinie aktywnego starzenia się. Przedstawiciele regionów zwrócili uwagę na to, że zainteresowane strony lub politycy na szczeblu regionalnym lub lokalnym mają wątpliwości co do zaangażowania w dialog dotyczący aktywnego starzenia się, a skłonienie ich do włączenia się w debatę stanowi wyzwanie.

Kwestie metodologiczne

Jedną z kwestii wymagających szczególnej uwagi jest dostępność danych niezbędnych do obliczenia regionalnego wskaźnika aktywnego starzenia się. Podczas gdy oryginalny wskaźnik aktywnego starzenia się opiera się na porównywalnych i charakteryzujących się dobrą jakością ankietach paneuropejskich, dane na szczeblu regionalnym nie są łatwo dostępne. Jedno z możliwych rozwiązań to zaangażowanie starszych wolontariuszy do gromadzenia danych na szczeblu lokalnym. W celu zapewnienia porównywalności gromadzonych lokalnie danych należy opracować standardowe moduły kwestionariuszy lokalnych. Innym

rozwiązaniem może być wykorzystanie danych administracyjnych (np. danych ze spisów powszechnych), które są dostępne na szczeblu regionalnym. Elastyczność odnośnie do źródeł danych oraz stosowania poszczególnych wskaźników częściowych może okazać się owocna. Zaleca się „elastyczność z zachowaniem wierności”. Adaptacja poszczególnych wskaźników częściowych może ograniczyć możliwość dokonania porównania między państwami; niemniej jednak pozwala na stworzenie niezbędnego narzędzia monitorowania służącego ocenie aktywnego starzenia się na niższych szczeblach geograficznych.

Idealnie byłoby, aby obliczając wskaźnik aktywnego starzenia się na szczeblu regionalnym, brać pod uwagę różnice uwarunkowane płcią. Aktywne starzenie się obejmuje różne aspekty uczestnictwa w życiu społeczeństwa, a modele zachowań dotyczące uczestnictwa są powiązane z płcią. Podczas gdy mężczyźni są na ogół bardziej aktywni na rynku pracy, kobiety są bardziej zaangażowane w opiekę. Zaangażowanie w działalność inną niż zarobkowa, chociaż wartościowe, może obniżyć wysokość dochodu rozporządzalnego, a w przyszłości – świadczeń emerytalnych, a ponadto zwiększać ryzyko ubóstwa. Dostępność danych na szczeblu regionalnym może pomóc w wykrywaniu takich dysproporcji i źródeł nierówności w starzeniu się.

Na korzyść wskaźnika aktywnego starzenia się działałoby stosowanie danych z badań dynamicznych, które umożliwiłoby decydom reagowanie na efekt kohorty oraz uwzględnianie skutków migracji lub recesji gospodarczej. Wysiłki w tym kierunku podejmował już zespół ds. wskaźnika aktywnego starzenia się, a wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) za 2014 rok jest już dostępny, co pozwala na porównanie sytuacji z roku 2012 i 2014. Ponadto trwa obliczanie danych z wcześniejszych punktów czasowych.

Kolejne zagadnienie stanowiące przedmiot dyskusji ma związek z wagami przypisanymi do czterech dziedzin. Uczestnicy debatowali nad wysoką wagą przypisaną wskaźnikom częściowym dotyczącym zatrudnienia. W ich ocenie aktywne starzenie się nie jest odzwierciedlane uczestnictwem w rynku pracy: osoby starsze mogą wносить wkład w życie społeczeństwa w innych obszarach, takich jak opieka czy wolontariat. Przy silnym nacisku na zatrudnienie inne aspekty – takie jak uczenie się przez całe życie lub aktywność fizyczna – wpływają na wynik punktowy wskaźnika aktywnego starzenia się jedynie w umiarkowanym stopniu. Tymczasem stanowią one bardzo istotne warunki aktywnego uczestnictwa w życiu społeczeństwa.

Dokonano również porównania wskaźnika AAI ze wskaźnikiem Global AgeWatch opracowanym przez HelpAge International. Obydwa wskaźniki nakładają się na siebie, ale ich zakres jest różny: wskaźnik Global AgeWatch odzwierciedla dobrostan osób starszych, a nie ich uczestnictwo w życiu społeczeństwa. Niektóre pokrywające się wskaźniki częściowe są pogrupowane w inny sposób, a ponadto wskaźnik Global AgeWatch obejmuje również inne składowe (np. transport), co przekłada się na inną kolejność państw w rankingu. Z uwagi na inne ukierunkowanie obydwu wskaźniki wzajemnie się uzupełniają, ponieważ jeden koncentruje się tym, w jakim stopniu osoby starsze mogą realizować swój potencjał w zakresie uczestnictwa w życiu gospodarczym i społecznym, natomiast drugi koncentruje się na doświadczanym przez nich dobrostanie.

F. Wnioski i zdobyta wiedza

Najważniejsze wnioski płynące z kwestionariuszy wzajemnej oceny oraz dyskusji przeprowadzonej podczas spotkania podsumowano poniżej.

Wskaźnik aktywnego starzenia się jako narzędzie kształtowania polityki

Wskaźnik AAI zyskał renomę jako narzędzie kształtowania polityki. Jeżeli chodzi o państwa uczestniczące we wzajemnej ocenie, największym zainteresowaniem cieszy się on w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. W przypadku tych państw wskaźnik aktywnego starzenia się zaistniał przy okazji poszukiwania odpowiedzi na wyzwania spowodowane zmianami demograficznymi. Prezentacja wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) nasiliła krajową debatę na temat starzenia się i wyznaczyła kierunek rozwoju lub dostosowania strategii w zakresie aktywnego starzenia się. Państwa Europy Środkowo-Wschodniej plasują się w dolnej części rankingu AAI, ale te rozczarowujące wyniki posłużyły jako impuls do analizy i dyskusji. Ponadto w reakcji na wskaźnik aktywnego starzenia się niektóre rządy zdały sobie sprawę z konieczności inwestowania w gromadzenie danych na szczeblu regionalnym lub lokalnym. Zastosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się wzmogło działania na rzecz dalszego rozwoju narzędzia oraz wykrywania dysproporcji w aktywnym starzeniu się między regionami.

W państwach, w których strategię dotyczące aktywnego starzenia się opracowano już wcześniej, korzyści związane ze wskaźnikiem AAI nie są oczywiste. Państwa te, przy okazji planowania własnych strategii, często opracowywały różne, acz powiązane, ramy monitorowania.

31

Strategie w zakresie aktywnego starzenia się – praca w toku

Wiele państw jest nadal w trakcie opracowywania lub dostosowywania swoich strategii w zakresie aktywnego starzenia się. Nadal kładzie się nacisk na zatrudnienie i zdrowie, ale widać stopniowe zmiany obszarów zainteresowania. Wskaźnik aktywnego starzenia się podkreśla to, że aktywne starzenie się to również integracja społeczna i wkład inny niż pieniężny wnoszony do społeczeństwa przez osoby starsze oraz że te aspekty również należy uwzględniać podczas planowania strategii.

Znaczenie zatrudnienia

Uczestnicy wzajemnej oceny zakwestionowali silny nacisk na zatrudnienie przyjęty we wskaźniku aktywnego starzenia się (AAI). Przypisywanie zatrudnieniu tak ważnej roli we wskaźniku AAI jest właściwe z dwóch powodów. W skali makro wyższe uczestnictwo prowadzi do wyższych dochodów z podatków i przyczynia się do stabilności systemów zabezpieczeń socjalnych. W skali mikro dla zatrudnionych osób obecność na rynku pracy przekłada się na uprawnienia do wyższych świadczeń emerytalnych, co obniża ryzyko ubóstwa w starszym

wieku. Jak jednak zauważono wcześniej, należy przy tym pamiętać, że pozostałe dziedziny są istotne z przyczyn innych niż pieniężne, np. ze względu na integrację społeczną.

Stosowanie wskaźnika złożonego oraz wskaźników cząstkowych

Decyzja o tym, czy stosować wskaźnik złożony zamiast odrębnych wskaźników cząstkowych, zależy od zamierzonego celu. Miara złożona jest właściwa przy dokonywaniu porównania między państwami oraz identyfikowaniu priorytetów na szczeblu dziedziny. Gdy potrzeba konkretnych rozwiązań, należy przyjrzeć się wskaźnikom cząstkowym, które umożliwią zaplanowanie właściwych działań na gruncie polityki.

Koncentracja na różnicach uwarunkowanych płcią

Wyniki wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) wykazały różnice uwarunkowane płcią w doświadczaniu aktywnego starzenia się na szczeblu krajowym. Dalsza analiza wyników punktowych AAI oraz kryjących się za nimi strategii (lub ich braku) może pomóc w rozwiązywaniu problemów oraz stawianiu czoła przyszłym zagrożeniom, przed jakimi stoją starzejące się populacje – szczególnie kobiety. Chociaż przepisy krajowe mogą ułatwiać wcześniejsze zakończenie życia zawodowego lub wymagać tego od kobiet, ich mniejsze uczestnictwo w zatrudnieniu skutkuje niższymi świadczeniami emerytalnymi i zwiększa ryzyko ubóstwa. Holistyczne podejście przyjęte we wskaźniku aktywnego starzenia się wskazuje na złożoność oraz odmienną dynamikę starzenia się mężczyzn i kobiet oraz określa źródła nierówności uwarunkowanych płcią na późniejszym etapie życia.

32

Znaczenie koordynacji

W niektórych państwach brakuje organów administracyjnych, które koordynowałyby działania na gruncie polityki mające na celu zwiększanie potencjału osób starszych w zakresie aktywnego starzenia się. Nadrzędny podmiot zarządzający usprawnia organizację i zapewnia ciągłość politycznych wysiłków, jak również umożliwia kontynuowanie dialogu z zainteresowanymi stronami.

Zaangażowanie zainteresowanych stron

Dobra komunikacja z zainteresowanymi stronami oraz zaangażowanie ich w planowanie polityki to ważne warunki pomyślnego wdrażania strategii w zakresie aktywnego starzenia się. Osobom odpowiedzialnym za wyznaczanie kierunków polityki zaleca się koncentrację nie tylko na osobach starszych, ale również na młodszych grupach, ponieważ to one staną się w przyszłości starszym pokoleniem. Chociaż rady osób starszych ustanowione w wielu regionach i państwach to cenna inicjatywa, należy pamiętać, że aktywne starzenie się rozpoczyna się na wcześniejszym etapie życia i że obecne podejście do aktywnego starzenia

się będzie wpływać również na młodszych. Zaangażowanie zainteresowanych stron innych niż organizacje osób starszych, a więc pracodawców, usługodawców oraz innych organizacji pozarządowych, jest kluczowe, a wiele państw dowiodło, że w procesie opracowywania strategii w zakresie aktywnego starzenia się można konsultować się z szerokim spektrum interesariuszy. Należy przy tym włożyć więcej wysiłku w aktywizację zainteresowanych stron na szczeblu lokalnym i regionalnym.

Ukierunkowanie na aspekt regionalny i lokalny

Coraz większa część usług i strategii jest organizowana na szczeblu regionalnym i lokalnym. Uznanie coraz większej roli lokalnych decydentów i władz to klucz to pomyślnego stosowania i wdrażania strategii w zakresie aktywnego starzenia się.

Wskaźnik aktywnego starzenia się w perspektywie regionalnej – elastyczność z zachowaniem wierności

Zastosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się na szczeblu regionalnym i lokalnym zyskuje na znaczeniu, a sam wskaźnik jest coraz częściej postrzegany jako narzędzie, które może usprawnić prowadzony na gruncie polityki dialog. Z metodologicznego punktu widzenia dopuszczalna jest pewna elastyczność stosowanych rozwiązań, o ile tylko nienaruszone pozostaną szersze ramy koncepcyjne, co wyraża hasło: „elastyczność z zachowaniem wierności”. Pomyślnie zastosowanie wskaźnika aktywnego starzenia się w perspektywie regionalnej wymaga inwestycji w gromadzenie danych. Tylko w ten sposób można przezwyciężyć powszechną przeszkodę w obliczeniu regionalnego wskaźnika AAI i tylko w ten sposób można uczynić możliwym określenie różnic regionalnych (takich jak zróżnicowanie między obszarami wiejskimi i miejskimi).

G. Wkład wzajemnej oceny w realizację strategii „Europa 2020” oraz pakietu dotyczącego inwestycji społecznych

Dyskusje oraz wnioski zaprezentowane w toku wzajemnej oceny dotyczącej stosowania wskaźnika aktywnego starzenia się w perspektywie krajowej lub regionalnej z dużym prawdopodobieństwem będą miały wkład w realizację kilku inicjatyw na szczeblu europejskim. Pierwszą taką inicjatywą jest strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu „Europa 2020”, której celem jest promowanie aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu w celu zwiększania spójności społecznej i osiągania wyższej wydajności (Komisja Europejska, 2010). Dwa główne cele przewidziane w strategii „Europa 2020” powiązane bezpośrednio ze starzeniem się społeczeństwa to zwiększenie poziomu zatrudnienia osób w wieku od 20 do 64 lat oraz ograniczenie ryzyka ubóstwa i wykluczenia społecznego, również wśród osób starszych.

Decydenci zajmujący się wdrażaniem strategii „Europa 2020” oraz jej celów mogą czerpać korzyści z zastosowania wskaźnika: wskaźnik AAI obejmuje wskaźniki cząstkowe ściśle powiązane z priorytetami strategii „Europa 2020” w dziedzinie zatrudnienia, uczenia się przez całe życie i włączenia społecznego (wolontariat, pomoc rodzinie, uczestnictwo w życiu publicznym) oraz ubóstwa osób starszych. Zbadanie wartości wskaźnika może pomóc określić niezrealizowany potencjał osób starszych w każdym państwie europejskim, a w konsekwencji – może pomóc w stworzeniu lub przystosowaniu strategii, które przyczynią się do większego promowania aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu. Wskaźnik aktywnego starzenia się za sprawą kształtowania wysiłków na rzecz promowania obecności osób starszych na rynku pracy przyczynia się szczególnie do realizacji Programu na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – inicjatywy przewodniej stworzonej na potrzeby osiągnięcia celów strategii „Europa 2020” w dziedzinie zatrudnienia. Podobnie promowanie strategii służących poprawie sytuacji finansowej osób starszych stanowi bezpośredni wkład w działania Europejskiej platformy współpracy w zakresie walki z ubóstwem i wykluczeniem społecznym – inicjatywy przewodniej stworzonej na potrzeby osiągnięcia celów strategii „Europa 2020” w dziedzinie ubóstwa. To z kolei stanowi wkład w promowany w strategii „Europa 2020” wzrost sprzyjający włączeniu społecznemu. Obliczenie wskaźnika aktywnego starzenia się (AAI) dla innych punktów czasowych pomoże ustalić, jakie są efekty strategii, które mają prowadzić do osiągnięcia tych celów, jak również umożliwi przeanalizowanie czynników, które wpływają na wzory zachowań dotyczących uczestnictwa wśród osób starszych.

Wskaźnik AAI może być stosowany również jako narzędzie służące do pomiaru wysiłków podejmowanych w ramach Europejskiego partnerstwa na rzecz innowacji sprzyjającej aktywnemu starzeniu się w dobrym zdrowiu (inicjatywy mającej na celu promowanie innowacyjnego reagowania na starzenie się w Europie)⁹. Sieć AFE-Innovnet¹⁰ – sieć zrzeszająca lokalne i regionalne władze oraz zainteresowane strony, której celem działania jest tworzenie otoczenia przyjaznego osobom starszym oraz promowanie aktywnego

⁹ <http://www.healthyageing.eu/initiatives/european-policies-and-initiatives>

¹⁰ <http://www.afeinnovnet.eu/>

starzenia się w dobrym zdrowiu – może czerpać olbrzymie korzyści ze wskaźnika aktywnego starzenia się w perspektywie regionalnej, ponieważ narzędzie to umożliwiłoby stosowanie innowacyjnych rozwiązań prowadzących do tworzenia otoczenia przyjaznego osobom starszym w tych regionach, które najbardziej tego potrzebują. AFE-Innovnet postrzega wskaźnik AAI jako ważne narzędzie oceny strategii na rzecz osób starszych.

Wskaźnik aktywnego starzenia się oraz jego zastosowanie są spójne z pakietem dotyczącym inwestycji społecznych, będącym polityczną odpowiedzią Komisji Europejskiej, wyrażającą poparcie dla idei, w myśl której inwestowanie w umiejętności i potencjał ludzi umożliwi im pomyślne uczestnictwo w życiu zawodowym i społecznym, generując przy tym zwrot gospodarczy i społeczny (Komisja Europejska, 2013). Jedno z wyzwań, o którym mowa w pakiecie dotyczącym inwestycji społecznych, wiąże się ze stabilnością systemów zabezpieczeń socjalnych, która to stabilność jest zagrożona za sprawą zmian demograficznych. W pakiecie dotyczącym inwestycji społecznych w odniesieniu do osób starszych podkreślono, jak ważne są strategie w zakresie aktywnego starzenia się w dobrym zdrowiu z perspektywy umożliwiania taki osobom realizowania ich potencjału (Komisja Europejska, 2013). Wskaźnik aktywnego starzenia się jest narzędziem, które trafnie ujmuje, jakie aspekty aktywnego starzenia się wymagają interwencji na gruncie polityki, co pozwala na dobrze ukierunkowane reakcje. Uczestnicy wzajemnej oceny uznali, że wskaźnik aktywnego starzenia się (obecne obliczenia oraz przyszłe obliczenia, gdy dostępne będą dane dla kolejnych punktów czasowych) stanowi dla decydentów doskonałe narzędzie umożliwiające interpretację oddziaływania różnych strategii na uczestnictwo osób starszych w życiu społeczeństwa, w życiu rodzinnym i w życiu gospodarczym.

Bibliografia

Rada Unii Europejskiej, 2012. Oświadczenie Rady w sprawie Europejskiego Roku Aktywności Osób Starszych i Solidarności Międzypokoleniowej (2012): Dalsze działania. Dostęp: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=PL&f=ST%2017468%202012%20INIT>

Komisja Europejska, 2002. Europe's response to world ageing: Promoting economic and social progress in an ageing world. A contribution of the European Commission to the 2nd World Assembly on Ageing. Dostęp: http://europa.eu/legislation_summaries/employment_and_social_policy/disability_and_old_age/c11910_en.htm

Komisja Europejska, 2005. Zielona księga. Poprawa zdrowia psychicznego ludności: Strategia zdrowia psychicznego dla Unii Europejskiej. Dostęp: http://ec.europa.eu/health/ph_determinants/life_style/mental/green_paper/mental_gp_pl.pdf

Komisja Europejska, 2010. EUROPA 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu. Dostęp: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2010:2020:FIN:PL:PDF>

Komisja Europejska, 2013. Inwestycje społeczne na rzecz wzrostu i spójności, w tym wdrażanie Europejskiego Funduszu Społecznego na lata 2014–2020. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Europejskiego-Społecznego i Komitetu Regionów. Dostęp: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=89&langId=en&newsId=1807&moreDocuments=yes&tableName=news>

Komisja Europejska, 2014. Policy roadmap for the 2014 Implementation of the Social Investment Package. Dostęp: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1044&langId=pl&newsId=1807&moreDocuments=yes&tableName=news>

Keck, W. i Saraceno, C., 2010. Caring for a parent while working for pay in the German welfare regime. *International Journal of Ageing and Later Life*, 5(1), s. 107–138.

Perek-Białas, J. i Mysinska, E., 2013. Indeks aktywnego starzenia w ujęciu regionalnym. Departament Polityki Senioralnej, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej.

Riley, M.W. i Riley, J.W., 1994. Age integration and the lives of older people. *The Gerontologist*, 34(1), s. 110–115.

Organizacja Narodów Zjednoczonych, 2002. Political declaration and Madrid International Plan of Action on Ageing. Dostęp: <http://undesadspd.org/Portals/0/ageing/documents/Fulltext-E.pdf>

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), 2002. Active ageing: a policy framework. Dostęp: http://www.who.int/ageing/publications/active_ageing/en/

Światowa Organizacja Zdrowia (WHO), 2010. Interim first report on social determinants of health and the health divide in the WHO European Region. Dostęp: http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/124464/E94370.pdf

Zaidi, A., Gasior, K., Hofmarcher, M.M., Lelkes, O., Marin, B., Rodrigues, R., Schmidt, A., Vanhuyse, P. i Zolyomi, E., 2013. „Active Ageing Index 2012: Concept, Methodology, and Final Results.” EC/UNECE, Active Ageing Index Project, UNECE Grant ECE/GC/2012/003. Europejskie Centrum Polityki Społecznej i Badań w Wiedniu.

Załącznik

Tabela 1. Wskaźnik AAI ogółem i w rozbiciu na dziedziny dla poszczególnych państw

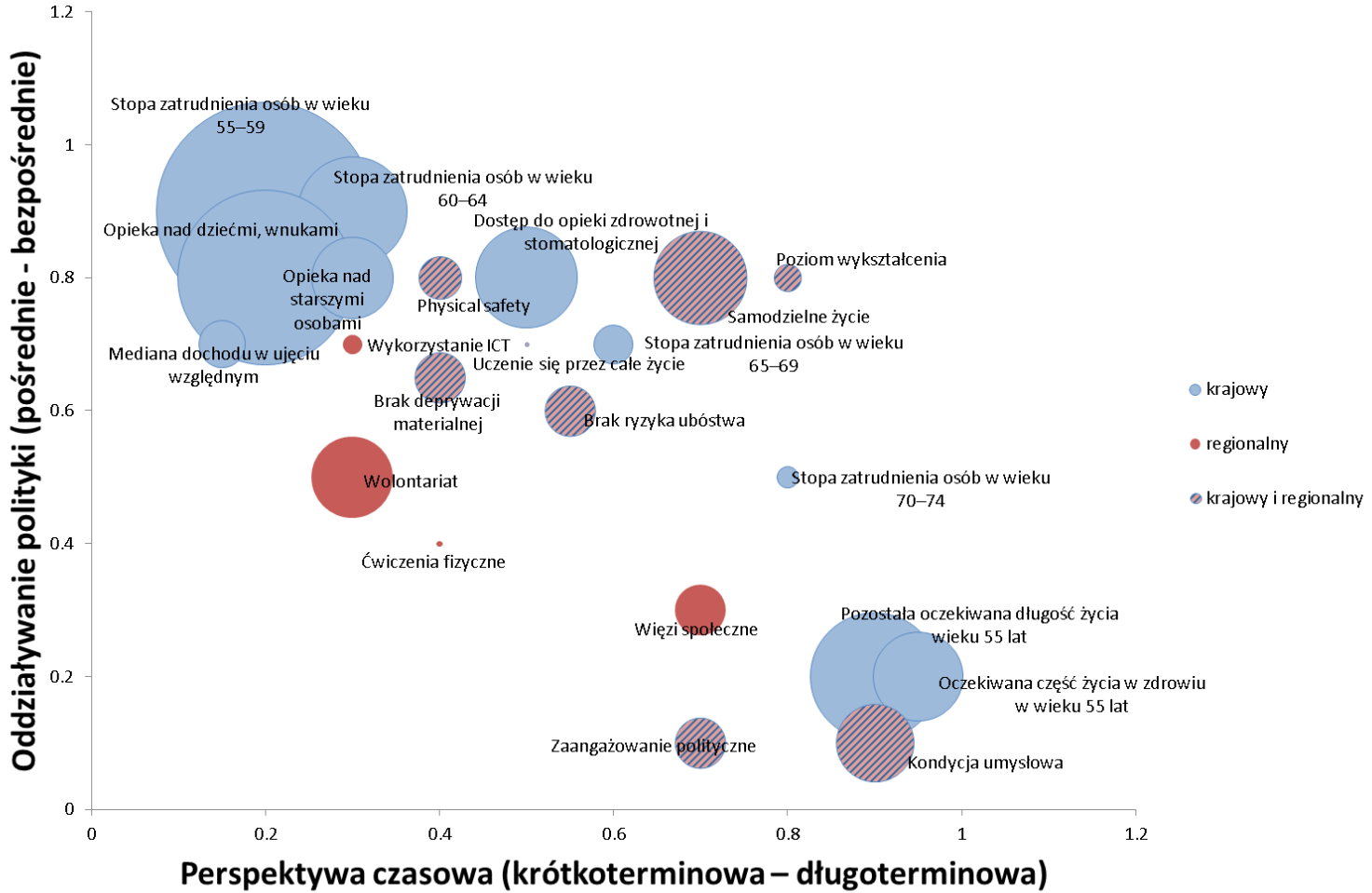
OGÓŁEM			Zatrudnienie			Uczestnictwo w życiu społeczeństwa			Niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie			Możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się		
Pozycja	Państwo	Wartość	Pozycja	Państwo	Wartość	Pozycja	Państwo	Wartość	Pozycja	Państwo	Wartość	Pozycja	Państwo	Wartość
1	SE	44.0	1	SE	41.0	1	IE	25.2	1	DK	79.0	1	SE	69.5
2	DK	40.2	2	CY	36.1	2	IT	24.1	2	SE	78.7	2	DK	66.7
3	IE	39.4	3	UK	35.5	3	LU	22.6	3	NL	77.7	3	NL	61.6
4	UK	39.3	4	PT	35.3	4	SE	22.6	4	FI	76.6	4	LU	61.6
5	NL	38.9	5	EE	34.4	5	FR	22.4	5	DE	75.8	5	UK	61.4
6	FI	38.8	6	DK	34.0	6	NL	22.4	6	UK	75.7	6	IE	60.8
7	CY	36.3	7	FI	32.0	7	FI	22.4	7	IE	75.7	7	FI	60.7
8	LU	35.1	8	RO	31.4	8	AT	21.4	8	LU	74.7	8	BE	60.3
9	DE	35.0	9	NL	31.4	9	BE	20.4	9	FR	74.6	9	FR	57.8
10	AT	34.9	10	DE	31.2	10	DK	20.1	10	SI	74.4	10	AT	57.5
11	CZ	34.3	11	IE	31.0	11	UK	20.0	11	CZ	73.8	11	DE	56.2
12	FR	34.2	12	LV	28.3	12	CZ	19.4	12	BE	73.4	12	ES	56.1
13	PT	34.2	13	LT	27.4	13	CY	18.7	13	AT	73.0	13	MT	56.1
14	BE	33.5	14	CZ	26.4	14	ES	18.3	14	HU	71.9	14	CZ	54.4
15	IT	33.3	15	AT	24.6	15	MT	18.2	15	LT	70.6	15	IT	52.8
16	EE	33.1	16	BG	24.6	16	SI	16.7	16	RO	70.1	16	BG	51.7

17	ES	32.5	17	EL	24.4	17	HU	16.1	17	MT	70.1	17	CY	51.1
18	LT	31.6	18	ES	23.3	18	LT	15.3	18	EE	70.0	18	PT	50.8
19	MT	31.0	19	SI	21.6	19	DE	14.9	19	IT	69.9	19	SI	48.8
20	RO	30.9	20	LU	21.1	20	PT	14.3	20	CY	69.1	20	LT	47.9
21	SI	30.6	21	FR	21.0	21	EL	14.2	21	PL	67.5	21	EE	47.1
22	LV	30.2	22	IT	20.9	22	LV	13.9	22	ES	67.3	22	PL	46.7
23	BG	30.0	23	SK	20.1	23	SK	13.7	23	SK	67.0	23	EL	46.7
24	EL	29.3	24	PL	19.8	24	EE	13.3	24	PT	66.7	24	SK	45.9
25	HU	28.2	25	BE	19.8	25	RO	12.9	25	EL	65.2	25	HU	45.9
26	SK	27.7	26	MT	18.3	26	BG	12.9	26	BG	65.2	26	LV	45.4
27	PL	27.3	27	HU	17.8	27	PL	12.2	27	LV	63.2	27	RO	42.0

Wykres 4. Wskaźniki AAI dla UE

Komisja Europejska

Wskaźnik aktywnego starzenia się i rozszerzenie go na szczebel regionalny

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej
2015 — 40 S. — 17,6×25 cm

ISBN 978-92-79-45858-3
doi: 10.2767/732

Niniejsza publikacja jest dostępna w formie elektronicznej w językach: angielskim, francuskim, niemieckim i polskim.

JAK OTRZYMAĆ PUBLIKACJE UE

Publikacje bezpłatne:

- w EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>);
- w przedstawicielstwach i delegaturach Unii Europejskiej (dane kontaktowe można uzyskać pod adresem <http://ec.europa.eu> lub wysyłając faks pod numer +352 2929-42758)

Publikacje płatne:

- w EU Bookshop (<http://bookshop.europa.eu>)

Płatne subskrypcje (np. Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, zbiory orzeczeń Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej):

- u dystrybutorów Urzędu Publikacji Unii Europejskiej (http://publications.europa.eu/others/agents/index_pl.htm)

Wskaźnik aktywnego starzenia się i rozszerzenie go na szczebel regionalny

Organizator spotkania: **Polska**

Państwa uczestniczące we wzajemnej ocenie: **Bułgaria – Republika Czeska – Niemcy – Irlandia – Łotwa – Malta – Rumunia – Słowenia – Hiszpania**

Sprostanie starzeniu się populacji zależy od dysponowania właściwymi narzędziami służącymi do monitorowania skutków szerokiej gamy strategii. Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) łączy 22 wskaźniki cząstkowe obejmujące cztery aspekty, w tym rezultaty aktywnego starzenia się, a mianowicie: zatrudnienie, uczestnictwo w życiu społeczeństwa, niezależne życie w zdrowiu i bezpieczeństwie, a także możliwości i warunki sprzyjające aktywnemu starzeniu się.

Wszystkie państwa UE stoją przed problemem, jakim jest określenie sposobu odblokowania potencjału osób starszych. Wskaźnik aktywnego starzenia się (AAI) figuruje w planie działania dotyczącym wdrażania pakietu dotyczącego inwestycji społecznych jako narzędzie, które może pomóc państwom członkowskim lepiej inwestować w umiejętności i możliwości osób starszych. Ważne jest stwierdzenie, czy regionalny wskaźnik aktywnego starzenia się może być użytecznym rozszerzeniem powyższego.

